

KOVÁCS MIHÁLY
VILMOS CSÁSZÁR BECSÜLETE

**Megjelent a szerző kiadásában
Budapest, 2007**

*E könyvet ajánlom tisztelettel Henry Pozzi
Európa lelkiismerete emlékének*

TARTALOM

Forrásmunkák

Bevezetés

1897. július 17-én Péterhofban

1897. július 18-án Szentpétervárrban a német nagykövet dolgozószobájában

1905. július 16-án Péterhofban a cár dolgozószobájában

1905. szeptember 16-án (vagy előtte 8-9 nappal) Romintenben Vilmos császár vadászkastélyában

1905. szeptember 17-én a Standard hajó fedélzetén

1905. szeptember 20-án Szentpétervárrban, a Külügyminisztériumban

1914. június 28-án Szarajevóban Ferenc Ferdinánd trónörökös látogatása

1914. július 6-án Kiel felé, Vilmos császár nyaralni indul

1914. július 7-én Ischlben Ferenc József császár fogadja...

1914. július 20-án a Finn öölben fogadás az Alexandria hajón...

1914. július 24-én Szentpétervárrban a francia nagykövetségen

1914. július 24-én Szentpétervárrban, a Külügyminisztériumban megbeszélés

1914. július 26-án Szentpétervárrban, a Külügyminisztériumban fogadják gróf Szapáry nagykövetet

1914. július 30-án a külügyminiszter a cárhoz megy jelentéstételre

1914. július 31-én a cár fogadja a német nagykövetet

1914. augusztus 1-én Szentpétervárrban, a Külügyminisztériumban

1914. szeptember 12-13?-? Szentpétervárrban a francia nagykövetet meglátogatja gróf Szergej
Juljevics Vitte

1914-1915 harcok Galíciában, a San folyó mentén

1918 júliusa, Jekaterinburgban a cári család kivégzése

1919 tavaszán a győztes hatalmak Párizsban

1919 tavaszán Párizsban a tárgyalásra ellátogat a VÉGZET!

Instrukció

Utószó

Forrásmunkák

Norman Angel: Rossz üzlet a háború	1915
Báró Wlassics Gyula: Semlegesség a világháborúban	1917
Kunfi Zsigmond: Az angol világbirodalom	1915
H. G. Wells: A nagy katasztrófa 1914-1920.	1922
II. Vilmos császár: Események és emberek az 1879-1918-as évekből	1922
Nagy Endre: Csataképek a nagy háborúról	1915
Henri Pozzi: A háború visszatér	1935
Henri Pozzi: Századunk bűnösei	1936
Ifj. Gonda Béla: II. Vilmos császár (mozaik a császár beszédeiből)	1915
Sárbogárdi Mészöly Jenő: II. Vilmos „hulló levelei”	1933
dr. Padányi Viktor: Egyetlen menekvés	1995
M. K. Kaszinov: Huszonhárom lépcsőfok a halálba	1987
Gyóni Géza: Versek	?
Arnold Zweig: Verdun iskolája	?
Henri Barbüsse: Tűz!	?
Földi Mihály: Isten országa felé	?
dr. László Jenő: A székely hadosztály	?
Balázs József: Négy év vasban és vérben 1914-1918.	1966
Ádám T. István: A világháború okai	1942
Gróf Szergej Juljevics Vitte: Egy kegyvesztett visszaemlékezései	1964
Árkossy Károly: Állásaink előtt ezernyi halott fekszik	1930
?: A sátán futárja	?
?: A przemysli repülő	?

Bevezetés

Az I. Világháborút megelőző időkről, a közvetlen előzményekről, a háború kitöréséről, a háború történetéről, lezárásáról, azt követő időkről, évekről, a Népszövetség tevékenységéről nagyon sok téves ismeret, nézet terjeng a világban. Azt nem lehet pontosan tudni, hogy az ismeretek hiánya, vagy ferdítések szándékos félremagyarázások következtében.

Az egész történet nem rejtély, nem vagyunk találgatásokra utalva. Akkor talán szándékosan alakult így? Lehetséges. Naplók, dokumentumszerű könyvek teljesen hitelesen tartalmazzák a történeteket. Így megállapíthatjuk, hogy becsületbeli jellembeli kérdés a félremagyarázás.

A művelt-műveletlen Nyugat illetékesei magyarázói lehetséges, hogy érdekük szerint interpretálják a dolgokat, történeteket. Itt Közép-Európában a Balkánon Bosznia-Hercegovina teljes európai kultúra felé indult el Kállai Benjámín kormányzósága, minisztersége idejében. „Századunk bűnöseinek” az Antant vezetőinek, a nemzetközi bűnözők tevékenységének és intézkedéseinek következtében Bosznia-Hercegovina a legsötétebb balkáni szennybe elnyomásba süllyedt.

A szerbrenyicai mészárlás is ilyen intézkedések következtében történhetett. De 1924 körül Masarik és a nemzetközi bűnöző Benes is arra panaszkodott, hogy Pöstyénben még vannak, akik magyarul beszélnek. Ezek a zsidók. Ez akkor azért is került napirendre, mert erőszakolták a cseh vagy szlovák nyelv terjesztését. „Ha nem volt elég 4 év arra, hogy megtanuljon szlovákul, akkor hagyja el hivatalát” - mondták több magyar hivatalnoknak. A Szerb-Horvát-Szlovén királyság területén még ennél is sokkal rosszabb helyzet volt. Teljesen gyilkos terrorista idők következtek. Macedónok, horvátok és a többi a népek börtönébe került nemzet fiai tapasztalták ezeket. A konkrét tények leírása megmaradt. Így ismeretes, hogy 1945 után az ott őrzött német hadifoglyokat halálra éhezették. Magyarokat meg megtizedelték a békeidő kezdetén. Csak a nevük alapján összegyűjtötték egy részüket falukban, városokban. A fegyveres szerbek, csetnikiek kikísérték őket a temetőbe, előzőleg összedrótolták a kezeiket, majd ott lelőtték őket. Azért mert a magyar és a német bűnös nemzet. Az semmit sem számított, ha valaki háborúellenes volt. Gyárszerűen gyilkoltak, mint később Szerbrenyicában is.

Szabad elgondolkodni azon, hogy melyik a bűnös nemzet! A magyar katonák csak az őket támadó szerb partizánokkal kerültek szembe. Mondhatni, ha nem támadnak a partizánok, nincs harc. A németeket is a Hitlerista söpredék kényszerítette gyilkolásra. Tehát nem békeidőben, nem fegyvertelenek ellen...

Gondoljuk el, hány napig kell szenvedni egy embernek, akit halálra éheztenek...

Ezt szintén tömegesen gyárszerűen a fogolytáborokban...

De hasonló helyzet a büntelen embereknek temetőbe, a halálba kísérése. Összedrótzott kézzel látják, hogy lövik halálba az elsőket, majd ők is sorra kerülnek... Büntelenül. Majdnem még szörnyűbb, amikor a templom előtt a gyilkosok megvárták a misézés végét, majd kihívták a magyar papot. A hívők szeme láttára falhoz állították, majd lelőtték. Miért? Miért? Az a művelt műveletlen Nyugat mit szolt hozzá? Semmit. Úgy tett mintha nem történt volna semmi embertelen elvetemült gyilkosság. Ilyen az ő becsületük, jellemük, szakértelmük. Ezek a senkik bíralták az Osztrák-Magyar Monarchia becsületét?

Ahogy mondani szoktuk legalább időnként legyünk ésszel. Próbálja kitalálni a műveletlen Nyugat, hogy hól a helye. Azokat a fiatal katonaköteleseket, akik a Vajdaságból Nyugatra szöktek, mert nem akartak résztvenni ez utóbbi balkáni barbár háborúban bűnösnek nyilván-

nították Szerbiában. Ez természetes is a balkáni becsület és észjárás szerint. Dubrovnik ágyúzását, Sarajevóban a békés piaci bevásárláson lévő asszonyok lövöldözéssel gyilkolását, a szent lászlói templomtorony céltudatos szétlövését, a szebrenyicai mészárlást, koszovói gyilkolásokat nem tartották bűnös cselekedetnek. Lehetséges ilyen középkori barbárság még Európában? Lehet ilyen mindenkit gyűlölő népségre nemzetiséget bízni? Megáll a tudomány ekkora barbárság megítélésekor. Vagy a korrupció, a becsület hiány akadályozza az azonnali békés rend helyreállítását?

Ha a művelt-műveletlen Nyugat ezt nem tudja megoldani, akkor lehet az USA vezetőire bízni a megoldást. De akkor is Európa felügyelete alá kell vonni a Vajdaságot, ami így nem várható a megoldás. Ez tényszerűen így van. Féligazságokkal, csúsztatásokkal, mellébeszélésekkel, hazudozásokkal nem lehet cáfolni. Azonnali kártérítést, visszatelepítést és védelmet kell rendelni a bűnös módon elüldözöttek számára.

A „békés” népiertást, kiszorítást így lehet megakadályozni. Így a „művelt” Nyugat is érezné a felelősséget és a probléma súlyát.

Tehát ez mind az I. világháború következménye. Egyben egyértelmű tökéletes bizonyíték arra, amit az Antant vezetői emlegettek a világháború alatt. „Ez a háború a kultúra és a barbárság harca.” Teljesen igaz csak fordítva, mint ahogy ők gondolták.

Erre az is bizonyíték, hogy már 1900-1910 körül is voltak céljaik, elképzeléseik Európa és a Világ újabb elrendezésére. Szervezkedtek, szövetkeztek. A háború kitörése előtt folytatták. Hiába figyelmeztette őket Vilmos császár, hogy ne avatkozzanak Szerbia és a Monarchia ügyébe. Ezt lerendezik Londonban úgyis... Fontos volt beavatkozni, előkészíteni a háború, kiterjesztését a végtelenségig. A háború alatt is félrevezették a katonáikat. Azt állították, hogy muszáj harcolni, mert a németek támadnak. Közben a békeközvetítésekkel nem törődtek. Ilyen céljaik nem voltak.

Már 1914 szeptemberében elhatározták, hogy a „végtelenségig harcolnak”, amíg csak el nem érik a győzelmet. Amikor elérték és győztek, akkor lesz vége a háborúnak. Emberélet, fiatal katonák halálba küldése semmit nem számít. Vilmos császár meg közvetlen a háború előtt elment Északi útjára üdülni. Előtte Görögországban ásatásokat végzett...

Ferenc József császárról feltételezték, hogy idős kora ellenére évekig akar harcolni? Azt is, hogy halála esetén bizonytalanságban végelethetetlen háború közepén hagyja hátra birodalmát?

Antant észjárással minden elképzelhető. Vilmos császár úgy meglepődött azon, hogy napokkal a háború kitörése után az angolok hadat üzentek Németországnak, hogy az iratra (hadüzenetre) ráírta, hogy mocskos kufár népség. Itt kell megemlíteni határozottan, hogy nem a németek akartak háborúzni az angolokkal, hanem fordítva... Még ilyen téves nézetek is terjengnek a világban.

Nyilvánvaló nem rejtély, hogy az angolok nem avatkoznak bele a háborúba, akkor mire a falevelek lehullnak ősszel a harcoló katonák, hazamehettek volna. Ki is akarta a végtelenségig elhúzni az öldöklő háborút? Megint tetten érhető egy téves nézet! Sic transit glória mindi - mondanák a régi rómaiak.

Nem igazán lehet elhinni, de én mégis olvastam... Állítólag az orosz külügyminiszter felelt egy aggodalmaskodó kérdésre... „Értse meg, az Osztrák-Magyar Monarchiának el kell tűnni a föld színéről!”

Én inkább arról értesültem, hogy a párbeszéd hiánya, a megnemértés bosszantja a diplomata urakat. De ilyen elvetemült gátlástalan egymás halálát kívánó gyűlölet? Teljesen érthetetlen. Egy régebbi francia, nem I. világháborús bűnöző is hasonlóan nyilatkozott a Monarchiáról. De ez az Itáliai lombardiai irigykedés féltékenykedés következtében lehetett.

Az Osztrák-Magyar Monarchia külügyminiszteréről ismeretes az egyik mondása. Arra lehet következtetni, hogy céltudatos tervei voltak. Természetesen nem világháborús tervek. Az nyilvánvaló volt mindenki előtt, hogy a nagy háború nem kívánatos, meg barbár cselekedet. Ez soha fel sem merült. Erről csak utólag értesültek nagy meglepetéssel.

Oroszország vezetőivel jó viszonyban volt, ezért sem számíthatott ekkora radikális lépésekre. Máskülönb ő egy joviális társasági ember volt. Terjeng is egy mondás szabadidő töltéséről, szórakozásairól... Nyilvánvaló, hogy kemény katonás harcok nem illenek egyéniségéhez. Egész más irányú érdeklődése volt.

Tehát ki is akart itt világháborút? Ki avatkozott be a Szerb-Osztrák-Magyar Monarchia félreértésébe? Emlékezzünk a régiekre, óriásokra. Európa jelentős kiemelkedő politikusa, uralkodói. Így Viktória királynőre és császárnőre, III. Napóleon császárra, III. Sándor cárra, I. Vilmos öreg császár, Bismark vaskancellár, Gorcsakov herceg külügyminiszter, a minisztertanács elnöke, gróf Szergej Juljevics Vitte pénzügyminiszter, a minisztertanács elnöke. II. Vilmos császár, Hindenburg vezértábornagy, Ferenc József császár, gróf Tisza István miniszterelnök...

Ilyen óriások után ilyen alacsonyrendű, rövidlátó politikus, gátlástalan, népirtásra képes, becsülethiányos, söpredék banda. Európa tönkretévői. Akik méltó utódok hoztak létre. Pontosan önmagukra hasonlító vérengző fenevadakat, Hitlert és a nemzetközi bűnöző Benest. A Balkánt még inkább Balkánivá tették. A ruszinoknak elvették hazájukat. Ott ruszinok, magyarok, zsidók, tótok, románok laktak. Ma már csak oroszok, ukránok, magyarok és talán ruszinok, szlovákok, románok...

Közép-Európában minden egy irányba mutat. Világosan látszik, hogy az Osztrák-Magyar Monarchia idején volt az igazság a becsület a felvirágzás ideje és útja, vagy az azután következő évtizedekben. Semmi, de semmi rejtély nincs. Mégis ennek az ellenkezője terjeng a világban... A művelt műveletlen Nyugat megérezné a dolgok súlyát, ha ő támogatná a nyomorgatott helyzetben élő őslakosokat, akiket ma már nemzetiségeknek neveznek. Helyesebb lett volna átadni a politikai felelősséget és az anyagi támogatási kötelezettséget is részükre...

Bosznia-Hercegovina népei európai bécsi kultúrszinten és gazdaságban élhettek volna, ha a Monarchia védelme alatt fejlődnek. Elmaradt volna az a sok szörnyűség népirtás gazdasági kizsákmányolás, fenyegetés, terrorizálás, ami a balkáni felügyelet alatt bekövetkezett.

A Monarchiában mindenütt megvolt a lehetőség a fejlődésre. Így Lemberg és Csernyovic is európai szintű város volt. Tehát Szarajevó és Bosznia-Hercegovina többi városai is Prágához, Pozsonyhoz, Kolozsvárhoz, hasonló gazdasági és kultúrszinten fejlődhetett volna. El is indult a felvirágzás útján, már 1878-ban.

Az elmúlt évszázadokban Bosznia és Hercegovina tartozott Magyarországhoz, volt önálló királyság is. 1415 után a török birodalom része lett. A francia-angol-orosz-német segítség nagyon hasznos és igazságos lett volna 1396 után a török ellen. Azért lett volna óriási jelentősége ennek a segítségnek, mert afrikai-ázsiai gyarmati sorba süllyesztették Európa egy részét a törökök.

Később 1453-ban az évszázados kultúra védőbástyáját, Bizáncot is elfoglalták a törökök. Sajnos akkor jött a művelt-műveletlen Nyugat, amikor semmi szükség nem volt rájuk, amikor csak kárt okozhattak Közép- és Dél-Európában. Milyen óriási logikai ficam!

A németekre haragudtak, irigykedtek és az Osztrák-Magyar Monarchia területén rendelkeztek, garázdálkodtak. Bosznia és Hercegovina területe 51,199 km², 2 millió lakossal. Ezt irigyelték egyes becsülethiányos emberek az Osztrák-Magyar Monarchiától. Nagyon-nagyon fontos egy gondolatmenetet végigvinni. Ha a Monarchia területén már 1910 előtt is békében gazdasági felvirágzásban éltek a nemzetiségek, hogy-hogy nem ennek a nyílegyenes továbbfejlődése következett, amikor az Antant tervei szerint alakultak a dolgok. Még közel 100 év múlva sem érték el azt a szintet, azt a becsületet. Nyilvánvaló, hogy szándékosság, céltudatos tevékenység következménye a visszafejlődés. A nemzetiségi arányok megváltoztatása, iskolák, templomok, temetők ellopása.

Nyilvánvaló, hogy aki ezeket nem látja, nem akarja értelmezni, nem akarja a következtetéseket levonni, inkább hazudozik, az nem becsületes ember. Ezekkel meg nincs mit beszélni. Nevén kell nevezni bűnös tevékenységüket. Hasonlók ők az intézkedésük következtében előkerült Hitlerhez, Beneshez a cinikus gyilkos Leninhez, a szerb rendcsinálókhoz és más hasonszörűekhez.

Benes úgy rendelkezett, hogy az ellenséget meglőni nem bűncselekmény, vagyis szabad. Erre a menekülteket leszállították a vonatról a fegyveres rendcsináló csehek és férfiakat, nőket, gyerekeket legyilkoltak. Talán két hétig volt életben ez a rendelkezés. De hogy még a gyerekek és a civilek is ellenségek? Mint a Balkánon...

Közismert, hogy az Osztrák-Magyar Monarchiában iskolákat, templomokat építettek a nemzetiségeknek. Így a szerb és román lakosok jobban éltek a Monarchia területén, mintha visszamentek volna hazájukba a Balkánra. De nem is azért jöttek el, hogy azután visszamenjenek.

Így az Antant által létrehozott utódállamokban csak hazudozásokkal tudták bizonygatni „igazságukat”. Ezt vajon miért nem tudják a műveletlen Nyugaton? Vagy nagyon is jól tudják, de ott minden I. világháborúval kapcsolatos döntés végrehajtás hazugságra épült. Így semmi kitérő, eltérés nincs.

Hasonlóan jellemző az Antant tevékenységére, fondorkodására, a háború folytatása, vagy lezárására tett intézkedéseire, ahogy az olaszokat meggyőzték. Lépjenek be a háborúba az Osztrák-Magyar Monarchia ellen. Így igyekeztek ők lezárni a háborús vérengzést. Borzalmas testvérháború kezdődött. A magyarok ellen biztos. De én az osztrákok ellen is testvérháborúnak gondolom. Irgykedő, ravaszkodó nem becsületes hozzáállása az olaszok másképpen látták. Gondoljunk a sok isonzói harcokra, Caporetto, Piave...

IV. Károly trónra lépése után intézkedett a békekötés érdekében. Sixtus pápai herceg IV. Károly sógora igen jelentő és eredményes intézkedéseket tett. A franciák elfogadták a különbéke megkötését. Ezt az olaszok megakadályozták. Tehát céltudatosan folytatódott az öldöklő, gyilkos háború. Mert még mindig voltak „céljaik” az Antant vezetőinek. Semmiképpen nem zárták le a háborút becsületes megegyezéssel. Csakis halálra taposva öngyilkosságba kergetve az ellenséget. Továbbra is ez a cél.

A megegyezéssel béke és a háború mielőbbi lezárása „Vilmos császár diadala lenne” mondták még a háború elején. De akkor ki itt a háborús bűnös? Ki képviseli a barbárság harcát? Olyan hazudozás sorozat ez, mint az is, hogy szándékosan minden össze-vissza mostak. Kódósítottak. Vagyis a szarajevói merénylettel kezdődött az I. világháború...

Nem! Azzal a Szerbia-Osztrák-Magyar Monarchia konfliktusa kezdődött.

Az I. világháború akkor kezdődött, amikor az Antant vezetői szervezkedni, katonailag készülni, fenyegetőzni kezdtek a Központi Hatalmak ellen. De egész precízen, úgy is mondhatjuk, hogy amikor a szerb vezetés nem teljesítette a Monarchia által követelt intézkedéseket. Nyilvánvaló, hogy ha Szerbia vezetői a századrendű, teljesen jelentéktelen feltételek 1-2 pontját is teljesítik becsületesen lezárul az ügy, el sem kezdődik a háború. Vagyis ha Szerbia és az Osztrák-Magyar Monarchia között békésen rendeződik a viszony, akkor nincs ok kirobbantani a világháborút.

Hol szökött ki a szellem a palackból? Hol lehetett volna még nyakon ragadni? Lehetséges 8 vagy 16 momentumot találni „14 júliusában” vagy napokkal előtte, melyek közül egy is, ha elmarad, nincs nézeteltérés, nincs háború. Mint egy rejtvényt, végigkövetve az eseményeket, megtalálhatjuk a kritikus helyzeteket. Természetesen ez a Szerb-Osztrák-Magyar konfliktusra vonatkozik. A nagyhatalmak „odafigyelése”, beavatkozása ennek elemzése találgatás is lehetne...

Nyilvánvaló, hogy egy hatalmas hadsereg teljes mozgósítása túlzás. Igen agresszív cselekedet... Céltudatos tevékenység volt minden döntésük... Mondhatnánk bölcsen felkészültek alaposan kielemezték a dolgokat, eseményeket. Mégis egy borzalmas, embertelen barbárságot zúdítottak Európára. Sokan voltak, akik előre látták a borzalmas következményt.

Így Franciaországban is. Le is lőtték, ahogy felismerték. Ne akadályozza a háborús készülődést. Rasputyin is sokat munkálkodott, hogy meggyőzze a cári családot a háború borzalmairól és a cári családra váró borzalmas veszélyről. II. Miklós cár is és Vilmos császár is háborúellenes volt. Semmi előkészületet nem tettek a háború érdekében... De igen erős rábeszélésre II. Miklós mégis igen jelentős katonai intézkedéseket tett.

Először az Osztrák-Magyar Monarchia ellen kijelölt katonai körzetekben mozgósítottak. Majd Németország ellen is. Miért? Németország nem is foglalkozott a háborúval. Semmi jelét nem mutatták a háborús készülődésnek, vagy kedvüknek...

Itt is látszik, hogy az orosz külügyminiszter is céltudatosan felkészülten intézkedett. De ha az Osztrák-Magyar Monarchia szembe került is Szerbiával, ez két ország! Ez nem világháború. Ezt csak jellemtelen hazug emberek nevezik világháborúnak.

A világháború akkor kezdődik, amikor mások beavatkoznak. Sokan beavatkoznak. Az angol nagykövet a lehető legnagyobb barátsággal távozott Bécsből. Szörnyülködtek, sopánkodtak, hogy e senkinek nem hiányzó háború bekövetkezett...

Hogy-hogy az angolok becsülete jelleme megváltozott a háború végére és akár a halálba „öngyilkosságba” kergette volna a Monarchia vezetőit? Szabad becsületes békét is kötni, megátlástan harácsoló jellemtelen békét is! Milyen becsületű emberek intézték a békét?

Jellemző, hogy amikor a hős békeharcost Jean Jaurest lelőtte egy merénylő, Párizsban óriási háborúellenes tüntetések voltak Brüsszelben és Párizsban is. Belgiumot Anglia politikusai kényszerítették a háborúba.

Anglia, aki Belgium szuverenitásának védelmében lépett be a háborúba. Vagyis Németország katonái békés hadrendben sem vonulhatnak át Belgium országútjain, de Anglia kényszerítheti Belgiumot „négy évig vasba és vérbe”. Milyen becsület ez? Antant becsület. Ez is 100%-ig. összhangban van minden tevékenységükkel.

Egy angol politikus azt mondta, hogy az egész háború csak arra jó, hogy még nagyobb hatalomhoz juttassa a cárt. II. Miklós mondta is később, hogy Németország csak egy tartománya lesz Oroszországnak...

Furcsa! Ő nagyon jól tudta, hogy Vilmos császárnak nem hiányzott ez a háború. Békében sokkal jobban tud eredményeket elérni Németország, mint háborúban. Meg Vilmos császár sokszor jelét adta annak, hogy elődeinek intelmét ismeri. Németország soha ne kezdjen két-frontos háborút! Ha arra kerül sor, azt nem Németország akarta, rákényszerítették. Oroszország szeretetét még az öreg császártól, nagyatyjától kapta örökölni. - ő fogalmazott így.

Újból megállapíthatjuk, hogy ilyen öldöklő, gyilkos, hosszantartó barbár háborúba csak hasonlórú barbár társaság bocsátkozik.

Észnélküli, elvetemült háborúskedvünknek bizonyítéka a Gallipoli támadás is. De ott alaposan csapdába másztak.

Jelentős veszteséggel vonultak vissza. E támadás ötlete, előkészítése is a zavarosagyú angol miniszteré volt. A sok hősi halottat azóta is rendszeresen gyászolják az ausztrálok is.

Vilmos császár 1897-ben elindította Európa egyesítését. Egy ideig úgy látszott, hogy ez szépen halad. Oroszország is, Németország is bizonyos laza szövetséget kötött volna... De minden békeindítvány elakadt, félreértések következtében. II. Miklós cár akarata ellenére, Oroszország diplomatái már véleményen voltak.

1897. július 17-én Péterhofban

1987-ben II. Vilmos császár Oroszországba érkezve a péterhofi nagy kastélyban szállt meg. Hagyományos szokás szerint a császár tiszteletére díszebédet adtak.

Szergej Juljevics Vitte, akkor megérkezik Péterhofba. Hozzá lépett a német császár kíséretének egyik tagja és közölte vele, hogy Őfelsége még az ebéd előtt szeretne vele megismerkedni. Sürgősen keresse fel őt a - lakosztályában.

A császár lakosztálya:

VITTE: Jó napot kívánok! Felség! Hívatni méltóztatott.

II. VILMOS: Jó napot kívánok! Nagyon jó, hogy jött. Foglaljon helyet, azonnal befejezem az öltözködést. Hogy boldogulnak a nagy Orosz birodalommal? III. Sándor cár rendben hagyta utódára az országot.

VITTE: Igen, rendben mennek a dolgok. De sok a teendő alig győzzük. A fiatal uralkodó hamar bekapcsolódott a dolgok menetébe. Ma már teljesen kezében tartja a dolgok irányítását.

II. VILMOS: Igen. Tudom, hogy Ön sokat segített... De III. Sándor cárnak is jó tanácsadója volt...

VITTE: III. Sándor cárt, mint uralkodómat nagyon tiszteltem. Bölcs, vallásos, hazáját népét szerető uralkodó volt. A haza atyja! Tudom, hogy Felséged is tisztelte.

II. VILMOS: Igen! III. Sándor cár igen! Ő nagy-nagy uralkodó volt! Én a bölcs uralkodókat, főképpen idősebbeket nagyon tiszteltem és ma is tisztetem. De amint látja, elkészültem. Ráérhetünk a hivatalos ügyekre. Tudom, hogy ön bölcs és kiváló államférfi. Ezért a „Fekete Sas” rend legmagasabb osztályával tüntetem ki! Ezt az uralkodó személyeknek és külügyminisztereknek szoktuk adományozni. Önt, mint pénzügyminisztert, egészen kivételesen tüntetjük ki! Viselje egészséggel és népeink országaink barátsága együttműködése, összefogása érdekében tevékenykedjen a jövőben is!

VITTE: Köszönöm, hogy kegyeskedett rám gondolni és ilyen magas kitüntetésben részesített. Hazám és népeink összefogása, barátsága érdekében fogok tevékenykedni.

II. VILMOS: Helyes, helyes! Engem Nagyatyám nevelt Oroszország szeretetére... Szívesen járok ide önhöz. Akkor indulhatunk is ebédelni.

1897. július 18-án Szentpétervárrban a német nagykövet dolgozószobájában

1897-ben (július 18. ?) II. Vilmos Péterhofból ellátogatott Pétervárra. Radolin herceg, német követ meghívja Szergej Juljevics Vitte orosz pénzügyminisztert is a követségen rendezett ebédre. Egyben közölte, hogy a császár nagyon szeretne ez alkalommal külön beszélni vele.

Ebéd után a császárral kettesben a követ dolgozószobájában:

II. VILMOS: Foglaljon helyet, kedves Vitte! Helyezzük magunkat kényelembe.

VITTE: Köszönöm Felség.

II. VILMOS: Nagyon fontos dolgokról szeretnék magával beszélni. Európáról! Sok a megoldandó feladat, el kellene kezdeni...

VITTE: Igen, sok a feladat!

II. VILMOS: Amerika Európára és az egész európai mezőgazdaság számára nagy konkurenciát jelent, és Európa terhére gazdagszik. Ezért Amerika tekintetében különleges intézkedéseket kellene tenni, például a vámokat illetően. Ne részesítsük Amerikát a legkedvezőbb vámtarifákban, azaz ne úgy bánjunk vele, mint a többi Európai országgal, hanem vessünk ki rá külön tarifát, amivel megakadályozzuk, hogy elárasztassa termékeivel Európát.

VITTE: Felséged nézetét nem oszthatom. Véleményem szerint ezt az intézkedést az európai szárazföldről nem tartozó valamennyi állam tekintetében kellene alkalmazni, azaz azokra az országokra, amelyeket az európai kontinentstől tenger választ el, következőleg Angliára is. Viszont azt, hogy ilyen különleges intézkedést csak Amerika tekintetében tegyünk, teljesen eredménytelennek és céltalannak tartom; aligha hinném, hogy ebbe a többi európai ország beleegyezne.

II. VILMOS: Angliát nem tekinthetem tengerentúli országnak. Az angolokkal a legjobb kapcsolatokat kívánom fejleszteni. Véleményem szerint, igenis, az említett intézkedést csak Amerikával szemben kell foganatosítani, mert Anglia nem árasztja el mezőgazdasági termékeivel Európát és Amerika az oka annak, hogy Európában csökkennek a mezőgazdasági termékek árai.

VITTE: Oroszországnak nagyon nehéz lenne ilyen álláspontra helyezkedni. Az Észak-Amerikai Államok felszabadító háborúja óta Oroszországnak semmi oka nincsen arra, hogy változtasson e helyzeten. Ami pedig az általános politikai helyzetet illeti, az a meggyőződés, hogy a gazdasági kapcsolatok mindig a legszorosabban összefüggnek a politikai kapcsolatokkal; jó politikai kapcsolatokat csak megfelelő gazdasági kapcsolatok esetén lehet fenntartani az országokkal, és megfordítva. Európa máris olyan, mint valami elaggott öregasszony, s ha ez így folytatódik, néhány évszázadon belül teljesen elgyengül, elveszti elsőhegedős szerepét a világ zenekarában és a tengerentúli országok jutnak mind nagyobb és nagyobb erőre. Néhány évszázad múltán a földgolyó lakói úgy ítélik majd meg Európa jelentőségét, mint mi a Római Birodalom, Görögország, valamint néhány kisázsiai ország és Karthágó egykori nagyságát. Európáról rövidesen úgy beszélnek, mint ahogy a jól neveltek emlegetik a valaha gyönyörű hölgyeket, akik annyira megöregedtek, hogy már mozogni sem tudnak.

II. VILMOS: Kedves Vitte! Ön nagy meglepetést okozott nekem. Ön szerint mi a teendő, hogy ezt elérjük?

VITTE: Képzelve el Felséged Európát olyannak, hogy az egyetlen birodalmat alkot; nem pazarol sem hatalmas összegeket, sem anyagi javakat, sem vért vagy munkát az egyes országok közötti háború céljából nem tart fenn milliós seregeket, s nem hasonlít egy katonai táborhoz, amilyen jelenleg. Ebben az esetben Európa sokkal erősebb, sokkal kultúráltabb lenne, és az egész világ gazdájává válna: nem nyomorodna, el a kölcsönös ellenséges, verseny és egymás közötti háborúk súlyos terhe következtében.

Hogy az elnyomódás ne következzen be, mindenekelőtt arra kell törekedni, hogy szoros szövetségi kapcsolat jöjjön létre Oroszország, Németország és Franciaország között. Ha ezek az országok szilárd és megdönthetetlen szövetségre lépnek egymással, bizonyára az európai szárazföld valamennyi országa csatlakozik a szövetséghez. Kialakul az európai kontinens országainak szövetsége, s ez megszabadítja Európát azoktól a súlyos terhektől, amelyeket a kölcsönös versengés következtében saját maga rakott a vállára. Európa ezáltal újból naggyá lesz, felvirágzik, uralmi helyzete megerősödik, és hosszú időre megalapozódik az egész világon. Különben Európa és különösen ennek egyes országai kiteszik magukat a legnagyobb viszontagságoknak.

II. VILMOS: Kedves Vitte! Az Ön szempontjai nagyon érdekesek és eredetiek. Érdemes próbálkozni a megvalósításával. Ha sikerrel járunk, talán sohasem kell kipróbálni a jelenleg felhalmozott sokszázezer tüzéségi fegyverzetünket. Ilyenformán sokmillió ember életét menthetnénk meg. Ha lehetőségünk van rá kerüljük el, hogy sok fiatal hősi halottunk legyen!

VITTE: Igen Felség. Már van előzménye az Egyesült Európa létrehozásának. Egy újabb próbálkozás sikerrel járhat. Békeidőben is vannak gondjaink népeink ellátásával, élelmiszerekkel, építkezésekkel, orvosi ellátással, mindennel. Háború esetén beláthatatlan nyomort zúdítanánk népeinkre és az emberiségre.

II. VILMOS: Igen! A mai háborúk már nem dönthetők el egyetlen csatával. Ha elhúzódik egy háború, akkor az sok tízezer vagy százezer halotthoz vezet... Mindenképpen intézkedni fogok egy ilyen hatalmas békés ország létrehozásának érdekében... Köszönöm a látogatását! Nagyon hasznos és tanulságos volt a megbeszélésünk! Ugye most már készülődhetünk az újabb programokhoz. Látja milyen hosszú időt töltök az Önök szép hazájában, de mégis óriási zsúfolt programot ütemeztek be nekem. Látja én sem vagyok a magam ura. A kötelesség behatárolja a lehetőségeimet. A mai királyok, császárok már abból élnek, hogy szolgálják népüket, hazájukat! Viszontlátásra kedves Vitte.

VITTE: Viszontlátásra Felség! E beszélgetésünket nem felejttem el soha!

1905. július 16-án Péterhofban a cár dolgozószobájában

1905. július 16.

Az állami Bank igazgatóját, Pleszkét, Szergej Juljevics Vitte a Jelagin szigetre rendelte, onnan a határőrség hajójával átmennek Péterhofba. Hintóval Őfelségéhez hajtottak. Pleszke az Uralkodó fogadószobájában maradt, Vitte bement Őfelségéhez. II. Miklós dolgozószobája:

VITTE: Jó reggelt Felség...!

II. MIKLÓS: Jó reggelt kedves Szergej Juljevics!

VITTE: Felséged rendelkezésének megfelelően Pleszkét is magammal hoztam. Ő a fogadószobában várakozik.

II. MIKLÓS: Helyes. Majd vele is beszélünk...

VITTE: Felség a pénzügyi helyzetünk elfogadható helyzetben van. A kiadás rengeteg, alig győzzük kielégíteni az újabb igényeket. A katonaság, hadianyagok, a hadi kiadások óriásiak. Bármilyen erőfeszítéseket teszünk, a nép helyzetének javítására nem jut. Csak tervezem, de mire oda kerül a sor, már csak azt állapíthatjuk meg a munkatársaimmal, hogy a pénz elfogyott. Vagy jobb esetben más, sürgősebb feladatokra foglaltuk le. Elfogadhatóan, vagy jól alakulnak bevételeink is. Terv szerint halad minden. Igyekezzünk a dolgok menetét a kezünkben tartani. A mezőgazdasági termelés is jól alakul... De békeidőben nem is panaszkodhatunk különösebben. Bízunk abban, hogy minden egyre jobban alakul...

II. MIKLÓS: Gazdasági helyzetünk egyre jobban alakul, úgy látom én is. Mindenképpen folytatnunk kell a kialakított gyakorlatot, a fokozott ellenőrzést.

VITTE: Kérem Felségedet, hogy külföldi tartózkodásának idejére engedélyezze, hogy beutazhassam Oroszországnak ama kormányzáságait, ahol még nem jártam, és ahol bevezették már a szeszmonopóliumot.

II. MIKLÓS: Engedélyezem. Kedves Szergej Juljevics nagyon helyesen cselekszik Ön, amikor személyesen ellenőrzi e nagyon fontos intézkedés bevezetését.

VITTE: Engedje meg Felséged, hogy birodalmunkat érintő egy-két alapvető kérdésre kitérjek...

II. MIKLÓS: Beszéljen nyugodtan.

VITTE: Felség! Nagyon, nagyon fontos, óriási jelentőségű, hogy milyen embereket választunk ki egy főkormányzói, miniszteri vagy más, tisztségekre.

Minden ettől függ. Az adott terület termelése, gazdaságossága, az emberek, a parasztok boldogulása, a békesség a népek között. Hazánkban mindenre van példa kialakult gyakorlat, a régi időkből. A kisinyovi pogromot és más hasonló kellemetlenségeket, zavargásokat meg lehet előzni. Lengyelországban, Finnországban, a Kaukázusban lehet béke is, ha ezt megteremtik az arra kijelölt jelentős beosztással, hatalommal felruházott vezetők. Felséged édesapja, az által nagyra becsült III. Sándor cár kérdezte tőlem egyszer - „Igaz hogy ön pártolja a zsidókat?” Nem részletezem, mert Felségednek már elmeséltem. Csak példaként említem újból, ha a különböző népekkel élünk együtt Felséged birodalmában, akkor legyen békesség és jólét! Én akkor végzem jól a munkámat, ha mindenki jólétben él! Ezt a főkormányzók is így szemlélhetnék. Semmi tervszerűséget, átgondolást nem tükröz az a szemlélet, amelyik abból indul ki, hogy ha lázong a nép, majd közénk lövetünk! Jellemző a kisinyovi program történetére,

lefolyására, hogy teljes egészében a vezetés kezében volt az irányítás, de ők csak szemlélték a szörnyűségeket. Hadseregünk zülléséhez, széteséséhez vezethet, ha ilyen forradalmak, pogromok szemléléséhez vezénylik ki őket és nem a rend helyreállítására. A hírek eljutva külföldre sokat rontanak a rólunk kialakult véleményeken. Az örmény egyházi vagyon visszaadásával is hozzájárulhatnánk a nyugalom helyreállításához. A nyugalom és rend felborulásához vezetett a háború Japánnal. Én azért is elleneztem. De nincsenek céljaink sem, amelyek megérnének egy háborút...

II. MIKLÓS: Egyetérték Önnel! Pontosan így látom én is.

Ne menjen még kedves Szergej Juljevics... Szeretnék még beszélni önnel. Mi a véleménye Pleszkéről?

VITTE: A lehető legjobb a véleményem. Mindig is nagyon becsületes kitűnő embernek tartottam, aki a pénzügyi igazgatás némely ágazatában jelentős gyakorlatra tett szert. S mindvégig egyik legközelebbi munkatársamként működött...

II. MIKLÓS: Szergej Juljevics, arra kérem önt, fogadja el a Miniszteri Bizottság elnöki tisztét. Pénzügyminiszternek Pleszkét kívánom kinevezni. Ön Szergej Juljevics, talán elégedetlen kinevezésével? Hiszen a miniszteri Bizottság elnöke a legmagasabb tisztség a birodalomban!

VITTE: Amennyiben kinevezésem nem Felsőged elégedetlenségének a kifejezése irántam, úgy természetesen nagy örömmel fogadom, de úgy hiszem, ezen a poszton kevesebb hasznot hajthatok, mint olyan helyen, ahol nagyobb a tevékenységi lehetőségem.

II. MIKLÓS: Kedves Szergej Juljevics! Ön becsülettel kiszolgálta apámat is, sok feladatot oldott meg az elmúlt években is. Biztos lehet abban, hogy a jövőben is lesz munkája. A birodalmunkban sok a munka, nem győzzük... A jövőben is rendszeresen találkozunk, és végeláthatatlan feladatainkat egyeztetjük! Édesanyám kívánságát tolmácsolom Ön felé, Marija Fjodorovna, az özvegy cárné holnap reggel várja Önt. Szíveskedjen megjelenni reggeli időben. Most küldje be Pleszkét viszont látásra kedves Szergej Juljevics!

VITTE: Viszontlátásra Felsőg!

1905. szeptember 16-án (vagy előtte 8-9 nappal)
Romintenben Vilmos császár vadászkastélyában

Szergej Juljevics Vitte USA-ból, az orosz-japán béketárgyalásról utazott Angliába, majd Párizsba érkezett emlékezete szerint 1905. szeptember 6-án (orosz naptár szerint) kora reggel. Tárgyalt a francia miniszterelnökkel, a német, orosz nagykövettel, a francia elnöknel és családjánál tett látogatást. Minden Európát érintő politikai kérdést megtárgyaltak, megbeszéltek. Berlinbe este érkezett Vitte. Az orosz követség vezetői a vasúti pályaudvaron várták és jelezték, hogy a nagykövetség megtudta érkezését és a Bristol Szállodánál, az Unter den Linden hatalmas tömeg várakozik rá. Ezért elhatározta, hogy nem hintón, hanem gyalog fog észrevétlenül oda menni. Többen felismerték, amikor belépett a szálloda bejáratán.

Arra kérték, hogy lépjen ki az erkélyre, üdvözlje a tömeget. Néhányszor kiment és többször meghajolt a nagy figyelmet tanúsító közönség előtt.

Másnap tisztelgő látogatást tett a külügyminiszternél (a miniszterelnök távollétében). A francia nagykövettel is tárgyalt...

II. VILMOS: császár ekkor az orosz határ közelében fekvő Romintenben a vadászkastélyában tartózkodott. Vitte reggel érkezett Romintenbe. A vasúti pályaudvaron a császár nevében az idős Eulenburg gróf üdvözölte, s a pályaudvar előtt várakozó autóhoz kísérte. Gróf Eulenburg az úton arról beszélt, hogy a császár mennyire nagyra becsüli, s milyen elragadtatással nyilatkozik amerikai sikereiről. Türelmetlenül várja találkozásukat.

Megérkezve a vadászkastély bejáratánál legszűkebb kísérete körében maga a császár fogadta.

Nagyon kedves szavakkal fogadta, majd parancsot adott az udvari miniszternek, hogy kísérje fel a rendelkezésére bocsátott szobába.

Egyszerű kétemeletes, falusi jellegű kastély és mellette egy másik kétemeletes, hasonló ház, valamint néhány szolgálati épület kisebb dombon épült. Közel volt ide a falu és az erdő, ahol a császár naponta vadászott. Ő és valamennyi kísérője, de a vendégei is vadászöltönyt viseltek. A császár egyébként is kedveli az egyenruhákat. Az élet itt nagyon egyszerű, és mint mindig a németeknél nagyon nagy a rend és tisztaság.

Nem sokkal később felkereste szobájában Eulenburg gróf. Folytatták a pályaudvarról a kastélyba jövet elkezdett beszélgetésüket. Főként az általános politikai helyzetről, Oroszország és Németország viszonyáról, valamint Németországnak más hatalmakhoz való kapcsolatáról esett szó. A gróf közben megemlítette: a császár jól emlékszik még pétervári látogatásakor önnel folytatott beszélgetésére, amikor ön kifejtette azt a gondolatot, hogy a szárazföldi Európának, vagy legalábbis a kontinentális nagyhatalmaknak szövetkezniük kell, és meg kell szüntetniük az egymás elleni harcot, ha meg akarják őrizni Európa uralkodó szerepét a földgömbön, mert különben száz év, de talán már néhány évtized múltán másodrangúvá válik Európa szerepe a világpolitikában.

Vitte azt válaszolta, hogy nagyon sajnálja, hogy a császárral való akkori beszélgetésének nem mutatkozott semmilyen gyakorlati eredménye. Mire gróf Eulenburg, határozatlanul bár, de megjegyezte: elképzelései talán közelebb állnak a megvalósuláshoz, mint hinné. Másnap a reggelinél Őfelsége a császár bemutatta Vittét a császárnénak, bár már akkor is bemutatták neki, amikor a császárral együtt Péterhofba érkezett. Ezután egyetlen lányuk a nem szép, de fölöttébb rokonszenves hercegnőt üdvözölhette, akit felséges szülei láthatóan nagyon szeret-

tek. Majd megismertették az igen kis létszámú császári kíséret tagjaival; Vilmos itt valóban a legszűkebb baráti körben tartózkodott.

Reggeli idején Vitte a császárné jobbán ült, s csupán mindennapi dolgokról beszélgettek.

A császárné elmondta, hogy néhány évvel ezelőtt a császár még nem szerette az autósportot, de most már annyira megkedvelte, és olyan sebesen hajt, hogy nagyon aggódik emiatt.

1905. szeptember 7-én, 8-án, 16. előtt Romintenben Vilmos császár vadászkastélyának dolgozószobájában reggeli után és ebéd előtt is áttekintették és megbeszélték az európai politikai helyzetet.

II. VILMOS: Foglaljon helyet kedves miniszterelnök úr!

VITTE: Köszönöm Felség.

II. VILMOS: Először is gratulálok hatalmas sikeréhez, melyet a tárgyalásokon ért el Amerikában. Így rosszul vezetett háborút egy jól és sikeresen vezetett békétárgyalás következett az önök részéről. Részünkre európaiak részére tanulságos és figyelemreméltó a japán hadvezetés, a technika...

VITTE: Köszönöm Felség! Nehéz tárgyalás volt... Talán a japánoknak is. Bizonyára sok támadás éri az ön tárgyaló delegációjukat is otthon. Tudomásomra jutott, hogy engem és a delegációnkat is már támadnak az újságokban...

II. VILMOS: Igen a politikusokkal sokszor elégedetlenek egyesek, ellenzékiek... Azon kell munkálkodnunk, hogy az ilyen háborús összeütközéseket megelőzzük Európában. A péterhofi tartózkodásom idején jelentős beszélgetést folytattam önnel a szárazföldi Európa népeinek szövetségéről.

VITTE: A helyes politikának olyan végcélhoz kell vezetnie, hogy Oroszország, Németország, Franciaország fokozatosan közeledjenek egymáshoz, majd lépjenek szövetségre, amelyhez ezután már természetesen a többi európai hatalom is csatlakozik. Ez esetben Európa jelentős mértékben megszabadul a szárazföldi fegyverkezésre fordított óriási kiadásaitól. Ezeket a terheket a háborútól való félelem okozza. A tengeren ugyanakkor hatalmas fenyegető erőt hozhatnak létre, amely uralja a világot.

Másként - meggyőződésem szerint - rövid időn belül Európát mindössze tiszteletre méltó de töpörödött anyóának tekintik majd a világ színpadán.

II. VILMOS: Mindenben osztom az ön nézetét, s örülök, hogy hű maradt meggyőződéséhez. Biztosítom a felől, hogy az ön gondolata valósult meg a cárral való björköi találkozásomon. Megjegyzem, hogy e közlésem titkos, csakis az ön uralkodójának az engedélyével tettem. Elégedett-e ön ezzel, amit megtudott?

VITTE: Felség! Nagy örömmel és meggyőződéssel válaszolhatom, nagyon elégedett vagyok! Szerencsétlen hazánknak nagyon fontos a béke! Legalább néhány évtizedig a józan politika érvényesüljön. Minden erőnkkel erre kell törekednünk. Ha a béke végleges lenne Európában - mint ahogy ezt szeretnénk - akkor hazám és minden európai jobban boldogulna.

II. VILMOS: Remélem e bonyolult kérdést mások is úgy látják, mint ön. Ez már gyakorlati béke lesz és évtizedekre vagy hosszabb időre is biztosítja Európa nyugalalmát. Elindulhat a mezőgazdaság a gépipar a technika ugrásszerű fejlődése.

VITTE: Igen hazámnak arra van szüksége!

II. VILMOS: Kedves Vitte! Most távoznom kell a vadásztársaimhoz. Ön pihenjen sétáljon addig. A kislányom és a feleségem is a parkban van úgy tudom. De gróf Eulenburggal is beszélgethet, ha összetalálkoznak, vagy a könyvtárban is időzhet... Majd értesítem, ha visszajöttem.

VITTE: Köszönöm Felség! Viszontlátásra Felség!

II. VILMOS: Viszontlátásra!

Vitte gróf Eulenburggal beszélt a császárral történő hivatalos levelezésről, majd a parkban sétált. A gyönyörű kastélyparkban találkozott a játszadozó hercegnővel is... Később a szobájába ment, ahol áttekintette hivatalos ügyeit és várta a császár értesítését.

Újból a kastély dolgozószobájában ebéd előtt.

II. VILMOS: Jól érezte magát, Vitte úr?

VITTE: Igen Felség! Jól és gyorsan telt az idő; gyönyörű tiszta és rendezett itt minden.

II. VILMOS: Akkor munkálkodjunk azon, hogy ne legyen háború a szomszédos országok között.

VITTE: Igen Felség! A legfontosabb lépés lehetne Németország és Franciaország között a szövetségi kapcsolat létrehozása. Megfelelő közeledési politikát szükséges kialakítani, amely fokozatosan előkészíti a francia közvéleményt. Ehhez nagyon ügyes és alkalmas diplomáciai munkára lenne szükség, de sajnos nem ez történik! Az utóbbi esztendőben a francia-német kapcsolatok nemhogy megjavultak volna, de rosszabbodtak; ez eredményezte Franciaország és Anglia közeledését, majd ismeretes megegyezésüket. Most az egyezmény megkötése után, a francia közvéleményt még nehezebb lehet a Németországgal való közeledés irányába áthangolni. Véleményem szerint ezt mégis el lehet érni, de csak mélyen átgondolt, rendszeres intézkedésekkel. S ez az, amit nem látok biztosítva, sem a mi orosz diplomatáink, sem Felséged diplomatái részéről. Sőt, most, hogy Franciaországban jártam, rendkívül feldúltnak találtam a közvéleményt. Sokan háborútól tartanak, a pénzpiac bizonytalan, és úgy látszik, a björköi találkozás után semmi sem történt Franciaország és Németország közeledése érdekében.

II. VILMOS: Eddig valóban nem tettünk semmit ennek érdekében, de most majd megteesszük a kellő lépéseket. De eddigi intézkedésünknek megvoltak az okai! A francia kormány sem Németország, sem Németország császára tekintetében nem jár el becsületesen. Én többször kezdeményeztem jó kapcsolatok kialakítását Franciaországgal, de mindannyiszor a köztársaság képviselőinek inkorrekttségébe ütköztem. Különösen az a mód háborított fel, ahogy a franciák meg kötötték az egyezményt az angolokkal. Ugyanis a német diplomácia tudott arról, hogy a franciák tárgyalásokat folytatnak az angolokkal. De mi mégis nyugalmat tanúsítottunk, mert arra számítottunk, hogy az egyezmény, megkötését bizonyára tudatják velünk. De az egyezmény, megkötésekor sem Anglia, sem Franciaország nem tartotta szükségesnek értesíteni ennek tartalmáról Németországot. Remélem azonban, hogy a szerződés semmi olyat nem tartalmaz, amely közvetlenül vagy közvetve érintené Németországot. Amikor az egyezmény ismertté vált kiderült, hogy igenis tartalmaz Németországot közvetlenül érintő kérdéseket, és pedig Marokkóval kapcsolatban, ahol Németországnak is vannak kereskedelmi és ipari érdekeltségei. Ez kényszerített engem arra, hogy megmutassam, Németország beleegyezése és főként tudta nélkül nem lehet olyan egyezményt kötni, amelyben ő érdekelt.

VITTE: Felség! Ebben az ügyben volt szerencsém az elmúlt napokban is tájékozódni. A francia kormány bizonyítékát adta annak, hogy szeretné a sajnálatos összetűzést elsimítani: a külügyminiszter távozott posztjáról, és a miniszterelnök vállalta magára a külügyek irányítását, mert őszintén kívánja az ügy rendezését. Amennyiben az ügy kívánatos rendezése nem

történik meg, Franciaország válságos helyzetbe és súlyos bonyodalomba kerülhet, de vele Németország is; ezért a leghelyesebb lenne, ha a több hatalom-érdekeit érintő marokkói kérdést nemzetközi konferencia döntése elé terjesztenék.

II. VILMOS: Ön meggyőzött engem! A kérdést az ön által kifejtett módon intézzük el. Értesülésem szerint Oroszországban nagy a nyugalanság... Mi a véleménye erről?

VITTE: Helytelen belügyi politikánk keltett a lakosság számos rétegében erős nyugalanságot. Ehhez járult az a ma már nyilvánvaló hiba, hogy a kormány háborút indított Japán ellen; ennek rettentő sikertelensége változtatta háborgó tengerré Oroszországot. A nép szemében a kormány elvesztette minden tekintélyét, és szerintem most már elkerülhetetlenül alkotmányra van szükség.

II. VILMOS: Feltétlenül be kell vezetni bizonyos, a társadalom által kívánt reformokat de legfontosabb az, ha egyszer felismerték, hogy mit kell megadniuk, gyorsan kell cselekedni. Azután semmi áron sem szabad újabb engedményeket tenni. E nézetemet az ön uralkodója előtt is kifejtettem...

VITTE: Felség örömmel hallgattam önt. Külön jelentősége van annak, hogy uralkodóm nem tölem hallja először a reformterveket. Sokan ellenzik ezt Oroszországban.

II. VILMOS: Kedves Vitte! Örömmel adom át önnek a Vörös Sas rendjelhez a láncot is. Ezenkívül egy különleges emléket is!...

VITTE: Köszönöm felség! Ez a csodálatos aranykeretes kép! Milyen történelmi felírással! „Portsmouth - Björkö - Rominten - Vilhelm Rex” Felség ön a történelem szálait a szemünk láttára irányítja! Köszönöm szépen e nagy figyelmet, melyet tanúsítani kegyeskedik iránym-ban.

II. VILMOS: Ön ezt megérdemelte, mert fáradhatatlanul munkálkodik Európa és az emberiség békéjének biztosítása érdekében!

De az idő szépen telik. Készülődhetünk az ebédhez, majd az újabb feladatok elvégzéséhez.

VITTE: Igen Felség! Viszontlátásra.

Másnap tervezte az elutazást Vitte. Kora reggel sétálni indult a parkba. Úgy tervezte, hogy Romintenből déli 12.00 órakor utazik el, hogy elérje a Berlin-Pétervár gyorsvonatot.

Amikor visszaérkezett a sétáról a szobájába, felkereste Eulenberg gróf udvari minisztert és közölte, hogy szeretné a császár, ha velük reggelizne. Ezért ma a szokásosnál korábbi időpontra tették ennek idejét.

A reggeli nagyon barátságos légkörben folyt le. Általában is nagyon kellemesen érintette Vittét a császár magatartásának egyszerűsége és mindenki iránti figyelme. Magánéletében a császár sokkalta kedvesebb, mint hivatalos szerepben, amikor fellépése olyan kimért és feszes, mint egy berlini gárdatiszté.

Reggeli után Vitte elköszönt a császárnétól, a hercegnőtől és a kísérettől; el akart búcsúzni a császártól is, de meglepetésére a császár kijelentette, hogy személyesen kíséri ki a pályaudvarra.

Elkészülés a bejárat előtt már várt rájuk Őfelsége autója. A császár Vitte mellé ült, elől pedig gróf Eulenberg foglalt helyet. A kastélytól a pályaudvarig mintegy tíz perc. Útközben a császár kijelentette, teljesen megbízhat a grófban, és ismeri a vele folytatott beszélgetést. Miután megérkeztek az állomásra, a császár kikísérte a peronra, és mindaddig ott várakozott, amíg a vonat el nem indult.

Ezt megelőzően Vitte elkészönt Öfelségétől, és ismételten megköszönte iránta tanúsított kegyességét és vendégszeretetét, majd elutazott.

Berlinbe érve már várt rá a pályaudvaron az ottani pénzügyi ügynökségük futára. Papírt vett elő és röviden megírta a berlini francia követnek: tudassa miniszterelnökével, hogy a nemzetközi konferencia megtartásának ügye elrendeződött. A levelet a futárral azonnal elküldte. Vittének nagy öröme szolgált a fogadtatás, amelyben a határőrség részesítette Verzbolovóban, a határállomáson. A tisztekkel reggelizett, majd a gyorsvonattal továbbutazott.

Érkezése napját Péterváron nem tudhatták. Nem volt titok, hogy néhány napra a német császárhoz utazik, de bizonytalan volt ott tartózkodásának ideje. Érkezése előestéjén többen megtudták, hogy elindult Verzbolovából, s ez természetesen kisebb körben elterjedt. Barátai mindent elkövettek, hogy a hír ne kerüljön az újságokba, mert érkezésemet kétségtelenül tüntetések és ellentüntetések követték volna. Pétervár ekkor már forradalmi lázban égett. A pályaudvaron mégis számos ismerős és ismeretlen várakozott rá. A tömeg miatt nehezen tud ott eljutni autójához. Valaki ekkor előrelépett, és kiemelve a portsmouthi béke megkötésével szerzett érdemeit, üdvözlő beszédet intézett hozzá.

Erre egyáltalán nem számított, és nem tehetette meg, hogy néhány hálás szóval ne forduljon a jelenlevőkhöz. Útján a pályaudvarról hazafelé egyetlen ember sem akadt, aki az elégedetlenség tanújelét adta volna vele szemben. Többen felismerték, barátságosan integettek felé, tisztelettel megemelték sapkájukat. Ismerősei pedig, akik a békekötés alkalmából köszöntötték, szinte egyhangúan kijelentették: Baj van, Szergej Juljevics! Ön megmentette Oroszországot attól, hogy tovább folyjék az orosz vér Mandzsúriában. Most mentsen meg minket az itthoni, vérontástól! Forrong az ország!

1905. szeptember 16.-án érkezett meg Pétervárra. Még ugyanaznap felkereste gróf Lamzdorfot, informálta amerikai benyomásairól és elmondotta, hogy véleménye szerint milyen politikát kell követni Japánnal szemben. A német császárral való találkozásáról ez alkalommal alig esett szó. Azután jelentkezett Öfelségénél. Már másnapra meghívót kapott a Finn-öbölben horgonyzó Standard jachtra, amelyen Öfelsége a felséges családdal együtt tartózkodott.

1905. szeptember 17-én a Standard hajó fedélzetén

Másnap reggel felszállt a hadiflotta egyik hajójára és déltájban megérkezett a Standard fedélzetére. A cár a kabinjában fogadta.

VITTE: Jó napot kívánok Felség!

II. MIKLÓS: Jó napot kívánok Szergej Juljevics! Nagyon örülök, hogy újra látom. Ön bejárta Európát és a világot az utóbbi hónapokban. Nagyon köszönjük, hogy Birodalmunk érdekében sikeresen elvégezte az óriási felelősséggel járó feladatot, amellyel megbíztuk. Külön örülök annak, hogy nem csak betű szerint, de szellemében is pontosan végrehajtotta és befejezte...

A nekem és Oroszországnak tett szolgálataiért Önt grófi méltóságra emeljük! Az okmányokat távozása előtt Fregyeriksz bárótól átveheti.

VITTE: Felség! Nagyon köszönöm irántam való bizalmát, jóindulatát. Én hivatalnok ember vagyok, de nagyon megihatott, hogy ilyen magas kitüntetésben kegyeskedett részesíteni... Minden tevékenységemmel Felségedet, családját és Oroszországot szolgálom a jövőben is.

II. MIKLÓS: Helyes ezt el is várjuk! De eddig is önzetlenül, fáradhatatlanul szolgálta hazáját és keményen kitartott nézetei mellett. Most kaptam levelet Vilmos Császártól. Nagyon lelkesen nyilatkozik önről és nézeteiről.

VITTE: Komoly és nehéz kérdéseket vitattunk meg a császárral. Európa békés jövőjének lehetőségét próbáltuk kitalálni és eltervezni.

II. MIKLÓS: Helyes! Örülök, hogy egyetért azokkal az eszmékkel, amelyeket a Björköben Vilmos császárral megkötött egyezmény tartalmaz.

VITTE: Mindig óhajtottam Franciaország-Németország-Oroszország szövetségét.

II. MIKLÓS: Tudok arról, hogy ez már néhány esztendővel ezelőtt a Német császár pétervári tartózkodása idején felvetette ön, amikor a császár még Angliával kívánt szövetséget létrehozni, mert úgy vélte, hogy Európának egyesülnie kell Amerikával szembe.

VITTE: Emlékeztetem Felségedet arra az emlékiratra, amelyet annakidején Vilmos Császár adott át Felségednek, és, hogy erre mi volt a válaszuk.

II. MIKLÓS: Természetesen emlékszem arra...

VITTE: Felség! Nagyon boldoggá tesz most az, hogy Felségedben nem hagytak nyomot azok a rágalmak, amelyekkel az utolsó esztendőben egyes politikusok; hiszen még forradalmárnak is elmondtak engem.

II. MIKLÓS: Sosem hittem el ezeket a rágalmakat! Kedves Szergej Juljevics gróf úr az idő telik. Becsengetem Fregyeriksz bárót, átadja önnek az okmányokat, majd megyünk ebédelni!

(kívülről kopogás hallatszik)

II. MIKLÓS: Tessék!

(belép Fregyeriksz a cár személye körüli ügyek minisztere)

FREGYERIKSZ: Tessék parancsolni Felség!... Jó napot kívánok Szergej Juljevics

II. MIKLÓS: Hozta az okmányokat?

VITTE: Jó napot kívánok.

II. MIKLÓS: Kedves Szergej Juljevics akkor vegye át az okmányokat is és őrizze meg!

VITTE: Igen Felség;

II. MIKLÓS: Ha ilyen jól elrendeztünk mindent, indulhatunk is a társalgóba, ahol már várnak minket az ebéddel!

A társalgóban a kísérettel együtt a cárné már ebédelni készült. Vitte köszöntötte a cárnét, aki ez alkalommal igen szívélyes volt iránta. Az ebédlő asztalhoz ültek. Közben, mint rendszerint, most is Briljov tengerészeti miniszter, ez a kitűnő, derék és eredeti ember szórakoztatta a társaságot. Ebéd után Vitte elkészönt Őfelségeiktől, és átment abba a kajütbe, ahol az udvari miniszter, tengerészeti miniszter és a kíséret néhány tagja tartózkodott. Valamennyien nagy örömmel, sőt tisztelettel fogadták. Másnap megjelent a rendelet, hogy az uralkodó grófi rangra emelte Vittét. Amikor Őfelsége jachtján Vitte megtette a jelentését, ebéd után véletlenül összetalálkozott gróf Lamzdorf külügyminiszterrel, aki szintén jelentéstételre érkezett. Megbeszélték, hogy később találkoznak, ahogy ez természetes is...

1905. szeptember 20-án Szentpétervárbán, a Külügyminisztériumban

A külügyminiszter dolgozószobájában 1905. szeptember 20. (vagy azután pár nappal)

VITTE: Jó reggelt kívánok miniszter úr!

LAMZDORF: Jó reggelt kívánok Szergej Juljevics! Örülök, hogy végre mi is megbeszélhetjük az elmúlt hónapok eseményeit. A legőszintébb jókívánságaimat fejezem ki, hogy elnyerte a grófi méltóságot! Tudom, hogy milyen sokat munkálkodott birodalmunk boldogulása érdekében.

VITTE: Köszönöm gróf úr! Bár mindenki olyan őszinte lenne velem szemben, mint ön!

LAMZDORF: Őfelsége is nagy dicsérettel emlékezett meg az ön amerikai tevékenységéről. Azt is kijelentette, hogy általában nagyon elégedett önnel, de főként a német császárnál tett látogatása miatt! A császár a legnagyobb lelkesedést tanúsítja ön iránt. Őfelsége elmondotta azt is, hogy ön teljesen egyetért a björkői egyezményvel.

VITTE: Igen, teljesen egyetérték a björkői egyezményvel. Meggyőződésem, hogy a leghelyesebb politika az, ha Oroszország, Németország és Franciaország között szövetség jön létre, s ezt kiterjesztik Európa többi szárazföldi hatalmára.

LAMZDORF: Oroszország szempontjából az önállóság a legjobb politika, és az, ha nem kötelezi el magát senkinek.

VITTE: Ezzel elvileg magam is egyetérték... De szövetségi kapcsolatban vagyunk Franciaországgal. A helyzet ilyen alakulása következtében pártolom, hogy Oroszország, Franciaország és Németország kössön közös egyezményt. Ezzel biztosíthatjuk a békét, hosszú időre szerencsétlen hazánk nyugalma, azt, hogy ne kerüljön sor hazánkat teljesen legyengítő háborúkra.

LAMZDORF: Olvasta Ön a björkői egyezményt?

VITTE: Nem, nem olvastam.

LAMZDORF: Vilmos vagy a cár nem adta át önnek elolvasásra?

VITTE: Nem, nem adták át. Sőt Pétervárra visszatértemkor, még mielőtt a cárnál jelentkeztem volna és felkerestem önt, ön sem adta ide elolvasni.

LAMZDORF: Azért nem adtam oda, mert nem tudtam létezéséről. Az egyezményről három hónapon át senki egyetlen szóval sem tett említést. Most adta csak ide Őfelsége, íme, tessék önnek is átadom, hogy elolvassa ezt a „gyönyörűséget”.

VITTE: Köszönöm! Hangosan olvasom a szokásos diplomáciai bevezető rész után...

„Németország és Oroszország kötelezik magukat, hogy háború esetén kölcsönösen megvédelmezik egymást bármilyen európai hatalommal szemben. (Tehát Franciaországgal szemben is). Oroszország köteles minden tőle telhetőt megtenni, hogy Németországgal való eme szövetségbe bevonja Franciaországot. (de ennek megtörténteig, vagy ha esetleg nem éri el, fennáll Oroszország és Németország teljes érvényű szövetsége). A szerződés a Japánnal való békekötés esetén, azaz a portsmouthi szerződés jóváhagyását követően lép hatályba.” (Tehát ha a háború Japánnal folytatódni... de nem folytatódik... A szerződést Miklós cár és Vilmos császár írta alá; ellenjegyezte a Vilmos császár kíséretében lévő egyik magasrangú tisztségviselő (nem tudom kibetűzni a nevét), a mi részünkről pedig Biriljov tengerészeti miniszter.

Igen! Ily módon a portsmouthi béke jóváhagyásának napjától Oroszország elkötelezi magát Németország megvédelmezésére francia háború esetén, és pedig annak ellenére, hogy Franciaországgal évtizedek óta szerződéses viszonyban állunk, amelyet azóta sem függesztettünk fel, és amelynek erejénél fogva kötelesek vagyunk megvédeni Németországgal való háború esetén. Németország viszont kötelezi ugyan magát, hogy megvédelmezi európai Oroszországot bármely európai hatalommal való háborúja esetén, de érvényes szerződésünk következtében Franciaországgal nem harcolhatunk; a Németország, Ausztria és Olaszország között fennálló hármasszövetség következtében a két utóbbi országgal háborút folytatnunk ugyancsak lehetetlen, a szerződés tehát csakis orosz - angol háború esetére vonatkozhat, viszont Anglia nem folytathat szárazföldi háborút Oroszország ellen. Ami a távol-keletet illeti, amíg nem alakul ki teljesen Japánnal való kapcsolatunk, itt a legvalószínűbb új háború kitörése, márpedig itt harcolhatunk, amennyit akarunk. Németország erre nézve nem vállalt semmiféle kötelezettséget. Ez így semmiképpen sem jó. Vagy a szerződést kell módosítani, vagy Franciaországot kell bevonni a szerződésbe azonnal!

LAMZDORF: Tudtom és megkérdezésem nélkül kezdett egy ilyen nagy jelentőségű ügybe a cár. Az is lehet, hogy Vilmos ugratta be szerencsétlen uralkodónkat...

VITTE: Ez könnyen meglehet! Vilmosnak régi terve, hogy Európa nagyhatalmai kössenek szövetséget egymással és azután a többi európai ország is csatlakozzon ehhez! Ebben természetesen én is támogattam. Legyengült, eladósodott hazánknak semmiképpen sem hiányzik egy újabb háború! Még egy jó kis győztes háború sem - ahogy itt a háborúspártiak mondják. Véleményem szerint akármilyen rossz is e szerződés, akkor is a békét vetíti előre és nem a háborút!

LAMZDORF: Igen! De mint ön helyesen olvasta és kommentálta a szerződést, jelenleg ellentmondásos és tisztázatlan. Így nem maradhat. Tudtam, hogy idevezet, ha a cár és a császár bizalmas levelezést folytat egymással és ebbe engem nem vonnak be.

VITTE: Tulajdonképpen én önnel értek egyet abban, hogy Oroszország számára az önállóság a legnagyobb politika! Mert ha a jelenlegi európai helyzetet elemezzük, akkor bizony furcsa ellentmondásokhoz is eljuthatunk. Ilyen ez a francia-német kapcsolat. Vajon melyik ország munkálkodik a békén jelenleg? Esetleg melyiknek vannak sérelmei? Esetleg elmélkedhetünk azon is, hogy melyik szervezkedik valamilyen céllal. Mi az oka a szervezkedésnek? Például Franciaországnak miért nem a portugál vagy a norvég szövetség a fontosabb? Miért éppen Oroszországgal szövetkezik? Kedves gróf Lamzdorf, még gondolni sem merek egy ilyen „szövetségi” háborúra. Németországgal semmi bajunk jelenleg. Egy esetleges háborúban kizárólag szövetségi okokból támadjuk meg? A felfegyverzett muzsikok tízezreinek hullája borítsa a harctereket egy háború esetén?

LAMZDORF: Túl sok kérdést tett fel egyszerre. De Oroszország önállósága, semlegessége a legjobb az a válaszom. De ha ez nem lehetséges akkorra béke még a szövetségben is.

VITTE: Igen. De ebben az esetben is sürgősen lépni kell, mielőtt még háborúznak ott Nyugaton. Tévedésből és nem érdekből belekerültünk a szövetségbe és most vállalhatjuk következményét. Ez egy egyszerű egyezmény volt 1897 év közepéig azután következett a szerencsétlen szövetség... Kinek az érdeke? Oroszorszáké nem! Legyengült állapotunkban Vilmos császár, mint mindig kimutatja szeretetét Oroszország és cáruk iránt. De ha mi megerősödünk, esetleg a „szövetségesek” megkörményeznek, mi is ilyen barátságosak leszünk Németországgal szemben?

LAMZDORF: Kedves Vitte, ön egyre élesebb kérdéseket vet fel. Remélem az utódom is békeszerető, békepárti ember lesz. Mint tudja Vilmos császár majd mindent megtesz, hogy elmozdítson beosztásomból, ha a björköi egyezményt leállítjuk.

VITTE: Mint ön is tudja én inkább hivatalnok ember vagyok, nem foglalkoztam külügyi dolgokkal. De tudom, hogy Anglia kényszerben ügyl az európai katonai egyensúlyra. S ha kellő szövetségest talál hozzá, akár Németország ellen is harcolhat. Így, hogy a franciákkal 5-10 évenként kibékülnek, akkor egyetértene mindenben. S ha egy ilyen esetben minket is beugratnak a... Ne is gondoljunk rá! Az más lenne, mint Vilmos békére egyesülésre szervezése. Anglia régen Oroszországot tartotta ellenségének, de ma is. India, Perzsia, Afganisztán... De ön ezt jobban tudja...

LAMZDORF: Gróf Vitte úr ön egyre élesebb kérdéseket vet fel még mindig! Anglia lépéseit, döntéseit valóban nem lehet kiszámolni, előre. Még szabályozatlan a Közép-Ázsiai kérdés az angolokkal...

VITTE: Kedves Lamzdorf gróf, ha ön ilyen komoly kérdéseket vetett fel, én szintén felvetek egy hasonlót. Ön ugye elhiszi, hogy Vilmos császár szereti Oroszországot?

LAMZDORF: Igen ez így van! De már tisztáztuk is ezt ma!

VITTE: Igen de most nem erről van szó! Csak példaként említettem meg, hogy ugyanilyen szívesen utazik Vilmos Londonba is. Amíg nagyanyja Viktória királynő élt, Vilmos számtalanszor megfordult Angliában, Londonban is. Na látja! Vilmos nem háborúzni, hanem vendégeskedni és parádézni szeret. Angliában is hány jacht versenyen vett részt fiatalabb korában...

LAMZDORF: Igen ez így volt. Vilmos nem uszított senki ellen...

VITTE: Vilmos nem akar háborút! Ismerem őt gyermekkorától. Először még Emsben láttam. Röviddel I. Vilmos halála előtt. Az öreg császár néhány napra érkezett a fürdőhelyre (ekkor járt itt utoljára). A Kurhausban lakott. Szokása szerint a Kurhaus előtti térre nyíló ablak mögött foglalatoskodott, hogy mindenki láthassa. Vele érkezett fiatal unokája Vilmos, a jelenlegi császár. Meglepve láttam, hogy Vilmos állandóan nagyapja karosszéke körül tartózkodik, alázatos tisztelettel végzi az irodaszolga szerepét; csomagokat bontott fel és pecsételt le, tollat, ceruzát nyújtott nagyapjának stb. Másodszor akkor láttam, amikor III. Sándor cáuralkodásának első esztendejében a Breszt melletti hadgyakorlatok alkalmával fogadta Vilmost. Ekkor voltam tanúja annak a jelenetnek, hogy Vilmos odaszaladt III. Sándor kezéhez, kikapta kezéből a cáur köpenyét, elhozta és felsegítette. Engem mindkét megfigyelés bizonyos fokig meglepett, mert nálunk az uralkodó iránti efféle tiszteletadás nemcsak a cári család tagjai, de kíséret részéről sem szokásos. Később, amikor közelebbről megismertem a leendő császár jellemét, rájöttem arra, hogy az elmondott tények Vilmos császár jelleméből következnek. Viselkedése nem külső formáság, hanem összhangban áll azzal a meggyőződéssel, hogy az uralkodó emberfeletti lény. Például öccse, Henrik herceg búcsúzásakor mindenki jelenlétében kezet csókolott neki. Egyáltalán nem feszélyezi, a legtermészetesebbnek tekinti. A magam részéről úgy találom, nem lenne felesleges, ha az uralkodóhoz való ilyen viszony a mi cári családjunkban is meghonosodna. Kevesebb lenne fegyelmezetlenség. Emlékezzünk csak az említett III. Sándor cárra. Az ő jelenlétében még a nagyhercegek is szinte lábujjhegyen jártak. Ma meg, de ismeri ön is.

LAMZDORF: Igen, igen. Ez mind pontosan így van, ahogy ön elmondta! Tulajdonképpen mindenben egyetértünk. De bármibe kerüljön, érvényteleníteni kell a szerződést.

VITTE: Természetesen ezt kell tennünk, ha a cár ebbe egyáltalán beleegyezik! Ebben az ügyben támogatást kérhetünk Nyikoláj Nyikolájevics nagyhercegtől is. Biriljovtól meg megtudhatjuk az aláírás körülményeit...

LAMZDORF: Igen. Nagyon körültekintően, de határozottan kell intézkedni! Ezt folyamatba is teszem még ma.

VITTE: Helyes. De talán tehetnénk valamit Európa békéjéért is. Az az Orosz - Német - Francia szövetség nagyon hasznos lehet a hosszú távú béke biztosítása érdekében.

LAMZDORF: Érdeklődhetünk a franciáktól is. Talán sikerül eredményre jutni.

VITTE: Igen de nyomást kell gyakorolni rájuk, mert mintha nekik nem volna fontos a béke. Az angolokkal együtt szívesen egyezkednek a németek tudta nélkül.

LAMZDORF: Amit lehet, azt megpróbálom elérni.

1914. június 28-án Szarajevóban Ferenc Ferdinánd trónörökös látogatása

1914. június 28-án Ferenc Ferdinánd az Osztrák-Magyar Monarchia trónörököse és felesége, Zsófia hercegnő már napok óta Szarajevóban tartózkodik. Ferenc Ferdinánd, mint a hadsereg, főfelügyelője szemlét tartott az előző napokban tartott hadgyakorlaton. Báró Rumerskirch a főherceg főudvarmestere mindent elkövetett, hogy rábeszélje a trónörökösöt, hogy még 27-én este utazzanak el Szarajevóból. Homályos politikai magyarázatokkal indokolta javaslatát. Veszélyes lehet tovább maradni, azt állította.

Kora délelőtt a szállodából kilépve a főherceg és a hercegnő beszállnak a gróf autójába, maga a gróf a sofőr mellé ül. A főhercegi párral szemben a kis lecsapható ülésen Potiorek tábornok nagy foglal helyet. - Először tehát a Phillippovic-táborba megyünk, - mondja a főherceg. - onnan a városba. Szeretném, ha lassan mennénk, hogy lássunk is valamit, és hogy az emberek is lássanak minket. És önnek, Potiorek hálás lennék, ha mindent megmutatna nekem, ami érdekelhet. Parancsára császári fenség.

A főherceg még gyorsan megszorítja felesége kezét, aztán felteszi porvédő szemüvegét.

Az autó nekigördül, és az őrség tiszteleg.

Az Appel rakpartot napsütés önti el, csak a házak oldalán, ahol a kormányzati épületek állnak, a gyalogjárón van árnyék. Ott egymás hegyén-hátán, gyöngé rendőrkordon mögött várják az emberek a trónörökös érkezését. A napfényben úszó úttest és a rakpart alacsony fala vakítja a szemet. A pislogó szemeket csak a folyómenti domboldalon végighúzódnó nyárfák és ciprusok sötét zöldje békíti ki és a fák közül előkukucskáló fehér, lehelő árnyékban álló épületek. De a híd is tele van emberekkel, akik mind vízmentében, abba az irányba bámulnak, ahonnan az autót várják.

Messziről már idedördülnek az első üdvözlések a Szarajevó zöld völgymedencéje fölé magasodó dombok erődítményeiből. Hum, a nyugati erődítmény kezdi el, utána Vratca, Zlatisce, Palez és a belső és külső öv valamennyi többi erődítményből sorra dördülnek a díszlövészek, mint távoli menydörgés. A főherceg megérkezett a Phillippovic-táborba.

Már visszafelé utaznak a városházára. Potiorek kinyújtja a karját és valamit mutat a főhercegnek a folyó túlsó partján. Abban a pillanatban valami fekete repül át a levegőn, Zsófia hercegnő, aki a főherceg jobbán ül, legközelebb a merénylőhöz, kissé előrehajol, maga a főherceg felemeli karját, mintha valamit el akarna lökni magától. Az autó, amelynek sofőrje alighanem észrevette, hogy valamit feléjük hajítottak, az autó nagyot ugrik a tárgy átröpül a kocsifelhajtott ponyváján, és a kövezetre esik kevés füst és csúnya sárga láng látható a leesett bomba körül. Az ott állók heves nyomást éreznek, majd segélykiáltások hangzanak el, néhány ember a földön hempereg. A merénylő a híd felé rohan, átlendül a rakpart falán, a folyóba veti magát és eltűnik.

Az üldözői a nyomában vannak...

A főherceget követő autók egyikéből néhány tiszt ugrik ki, egy dragonyos, egy fehérhajtókás gyalogos, kardot rántanak, és ugyancsak átvetik magukat a rakpart falán.

Gróf Harrach a főherceg autójából viasszaszalad a tett színhelyére: - Mi történt?

Lanjus grófnő felel neki valamit, de nem érteni mit mond, mert az erődök felől még mindig ide dördülnek az üdvözlések. Merizzi alezredest épp akkor viszik be egy orvos házába.

- Hol sebesült meg? - kérdez tovább Harrach. - Súlyos a sérülés? Megsebesült más is? Ilyet! No de ilyet! Először csak azt hittem, hogy a gumim pukkant ki.

- A fején sérült meg - mondja Boos-Waldeck, - hogy súlyosan e még nem tudjuk. Én is kaptam egy kis szilánkot, karcolást - leveszi a sapkáját: - Átütötte. Ezt a disznó kutya népséget...

- Gróf, mondja meg a császári fenségnek, kocsizzon tovább, - kiált oda báró Rumerskirch, a főherceg főudvarmestere. - Nem megmondtam tegnap!

Gróf Harrach visszaroohan a főherceg autójához: - Császári fenség egy bomba. Merizzi alezredes megsebesült a fején, valószínűleg nem súlyosan. Az autó használhatatlan, báró Rumerskirch kéreti, kocsizzunk tovább.

- Történt valami bajod, Zsófia? - kérdezi Ferenc Ferdinánd.

- Nem, semmi. - a hercegnő nyakához érteti zsebkendőjét: felhorzsolódott a bőre, s kicsit vérzik is.

- Lanjus grófnő megsebesült? - kérdi a hercegnő a grófot, aki újra elfoglalta a helyét a sofőr mellett.

- Nem sebesült meg, fenséges asszony.

- Hát akkor menjünk tovább! - mondja a főherceg kurta oldalpillantást vetve Potiorekre, aki sápadtan, szederjes ajakkal ül vele szemközt, és halkán kérdi meg gróf Harrach-ot: - Csak egy bomba? Úgy érzem, mintha egy revolvergolyó is elsüvített volna a fülem mellett. - Azt hiszem egy bomba elég - mondja a főherceg élesen.

Folytatják útjukat a városházára, ahol a főherceg beszédet mond, a városi vezetőség fogadja őket. Hosszas bizonytalankodás után elhatározzák, hogy a helyőrségi kórházban meglátogatják Merizzi alezredest. Az állami múzeumba is elmehetnek, majd a konakba...

- És mis lesz most? - kérdezi a hercegnő a férjétől.

- A kórházba megyek Merizzihez.

- Akkor én sem a konakban várok rád, veled megyek. - És mikor látja, hogy a főherceg le akarja beszélni, határozott hangon így szól: - Ma végig melletted maradok, bárhová mész is.

A főherceg hálásan néz rá és bágyadt mosoly suhant át az arcán. - Az autók sorrendje változatlan marad, - jelenti be Bardolff ezredes, - csak Boos-Walde gróf autója marad ki a sorból.

Sem a főherceg, sem, a kíséretéhez tartozó urak nem méltatják egy pillantásra sem a városi tanácsnokok csoportját. Éppen csak annyi időt adnak nekik, hogy kinn a lépcsőn sorfallá sorakozhatnak fel. A frakkos urak cilinderüket mellük elé tartják, akinek fez van a fején, tiszteleg, az aggastyán Reis-ul-Ulema a boszniai mozlim előljárója is a turbánjához érinti hervadt kezét. Bardolff ezredes előre megy, a főherceg és a hercegnő követik, utánuk a kormányzó, Lanjus grófnő, majd a többi urak. A trónörökös tiszteleg, lehajtja zöldkalpagos fejét, de szeme félénken, zavartan, egy üldözött vad pillantásával néz ki a kalapja alól, a némán köszönő tömeg felé, amely széles gyűrűben állja körül a teret. A hercegnő arca megkövült mosollyá dermedt. Így mennek le lassan a lépcsőn az autóhoz. Könnyű céltáblául szolgálhatnának annak, aki most a sűrű tömegből lőni akarna rájuk. A trónörökös végignézi az Appel rakpart házainak hosszú során. A zászlók lengedeznek, lobognak, mint a rongyok, melyeken átkergetik a vadat a hajtóvadászaton. A kocsik időközben, Bardolff intézkedésére, ellenkező irányba, a város felé fordultak. Gróf Harrach kilátja a veszélyt, amely a főherceget a

beszállásnál a városháza előtt várakozó tömeg felől fenyegetheti, a kocsí baloldali lépcsőjére ugrik, hogy a főherceget öntestével fedezze.

- Leesik, ha a kocsí rákapcsol, - figyelmezteti a főherceg.

- Megfogódzhatom, császári fenség.

Az autók most végigrobognak a rakparton, vízmentében. A Ferenc József út sarkán, a Latin híddal, a főherceg kocsija előtt haladó polgármesteri autó sofőre az eredetileg megbeszélt irányba kanyarodik be, a belváros felé. A főherceg autója is arra akar kanyarodni, de Potiorek a sofőr vállára ver: - Hát ez meg mi? Rossz irányba megyünk! Menjen csak egyenesen az Appel rakparton át! - A sofőr fékez, kicsit hátrál a kocsival, hogy aztán egyenes irányban nekivágjon.

Abban a pillanatban, mialatt a kocsí fékez, egy borkereskedés óriási, fából való reklámüvege mögöl egy suhanc ugrik elő, az autóhoz rohan és két lövést ad le közvetlen közelből.

...a hercegnő lassan lefordul az ülésről és fejét a főherceg ölébe ejti.

A főherceg az előtte térdelő hercegnőnek arcát simogatja, lehajol hozzá, úgy kérleli:

- Ne halj meg, Zsófia ne halj meg, maradj életben gyermekeinkért...

Gróf Harrach a főherceg fölé hajol:

- Császári fenség, érez fájdalmat valahol? Megsebesült, császári fenség?

Ferenc Ferdinánd szájából egy vércsepp buggyan elő, szeme kitágul és ködbe borul, keze még egyre simogatja a lerogyott asszony arcát. - Semmi, - mondja maga elé, - semmi.

Megint egy csepp vér és még egy, a kék fegyverkabát melle átvörösödik, - semmi, semmi...

Az érsek lecsukja a főherceg szemét, és a szemhéj súlyosan boltozódik e német szemek kékjére; Európa valamennyi uralkodónemzetsége formálta ilyenné ezt az elefántcsontszínű arcot.

Csitt, csitt, Este alszik, nemsokára itt lesznek az orvosok, hogy bebalzsamozzák a holttestét.

Arcán újra az idegenség, amely nevének csengésében is mintha rablólovagok korát idézné és ez a név, amely az utolsó modenai herceg öröksége révén jutott rá, maszkként borul most az arcára.

Itt nyugszik a német birodalom római császáranak nemzetségéből származó, utolsó koronázatlan császára korunknak, és ami itt marad utána a pusztulás véres alkonyatában, és ami utána következik, haldokló hatalmak tehetetlen vesszőfutása, már mit sem nyom a történelem serpenyőjén, mert ezzel a férfival a föld nagy államainak valamennyi császára sírba tért...

1914. július 6-án Kiel felé, Vilmos császár nyaralni indul

1914. július 6-án reggel Vilmos császár útra kel. A birodalom atyja és legfőbb öre hajójával vígan szeli az északi tengerek habjait. Az államtitkár Luzernben nászutazásának édes mézét szívja, von Stumm úr a tengerparton vesz üdítő napfürdőket, a hadsereg és flotta parancsnokai Karlbadban és Taraspsban pihennek, a főkvártélymester Hannoverben a nagynénjét temeti, a birodalmi kancellár pedig pár nap múlva birtokára fog visszavonulni, ahonnan telefon útján intézi a kormányügyeket.

Háborúra szomszjas kormány így szokott-e festeni?

Bezzeg Bécsben és Szentpétervárott senki sem ment szabadságra!

A császár jól sejtette, hogy minő dolgok következhetnek, anélkül azonban, hogy a legkevésbé is óhajtotta volna bekövetkezésüket. A kancellár azonban, akit váltig noszogattak tábornokok, akiknek csupán párheti szabad rendelkezés kell arra, hogy máris készen álljanak a neki-vágásra, eltávolította a közeléből a császárt, aki pedig helyes ösztönéből folyóan ott akart volna maradni; eltávolította azzal az ürüggyel, hogy útjának lemondása külföldön pánikot keltene. Ebben a feltornyosuló veszedelemben a német császár szeretne afelől meggyőződést szerezni, hogy a szükséges előkészületek pontosan megtörténtek-e.

Még ugyanazon délután, kinn a kertben, padon ülve fogadja a hadügyminisztert.

VILMOS: Kedves Falkenhayn, holnap tengerre szállok! Előtte beszélek a vezérkar tagjaival. Tájékoztatót adok, és véleményt kérek a nemzetközi helyzetről. Elsőként önnel beszélek. Látja az utamat nem mondtam le. Ne keltsünk semmi feltűnést úgy határoztunk. Látja, itt van Ferenc József császár hozzám intézett levele. Ebből világosan kitűnik, hogy a Monarchia még nem szánta el magát a háborúra. Diplomáciai intézkedések vannak folyamatban, Ferenc József sajnálkozik szegény unokaöccse tragikus halála miatt. Panaszodik az európai békét megrontó királygyilkos, szerb rablógyilkos bandára. Ezek nem férnek a bőrükben. Meg kell rendszabályozni őket! Úgy látszik, hogy a monarchiában később döntenek erről. Tehát kísérjük figyelemmel a dolgokat, de ne tegyünk semmi lényeges intézkedést. Így látja ön is hadügyminiszter úr?

FALKENHAYN: Igen Felség! Úgy látom, hogy Ausztria még nem szánta el magát végérvényesen a háborúra. Így mi is ennek megfelelően cselekszünk. Talán diplomáciai vonalon megtalálják a megoldást.

VILMOS: Helyes, helyes! Ferenc József császár 12 oldalon keresztül írja le a történeteket, de háborúra utaló intézkedések nincsenek. Akkor nyugodtan utazhatunk.

FALKENHAYN: Igen. Jó nyaralást kívánok Felség!

Július 6-án reggel ugyancsak a padon ülve fogadja a többi három urat. A távollévő tengerészeti vezérkar főnökének helyettesét, a szárazföldi vezérkari főnöknek és a tengerészeti államtitkárnak a helyettesét.

Vilmos császár kurtán fogadja az urakat. Capelléhez, a szabadságon lévő nagyadmirális képviselőjéhez így szól:

VILMOS: Nagyobb méretű háborús bonyodalmak bekövetkezésétől nem félek. Nem hinném, hogy a cár odaállna a királygyilkosok mellé. Ezen felül pedig sem Oroszország, sem Franciaország nem készült fel. Hogy ne okozzak nyugtalanságot, a birodalmi kancellár tanácsára

mégis elindulok északi utamra. Csak feszült helyzetről akartam önt informálni, hogy alkalma legyen a továbbiakról meditálnia.

CAPELLE: Igenis Felség!

VILMOS: Rendben van. Akkor ezt megbeszéltük az urakkal. Viszontlátásra!

CAPELLE és a jelenlévők: Viszontlátásra Felség! Jó utat Felség!

A „Hohenzollern”-jacht felszedi horgonyait; a császár, akit ettől kezdve már csak szikratávíró útján lehet elérni, mostantól fogva csak vizet, levegőt és udvaroncainak arcát látja; három teljes héten keresztül, amelyek során pedig kinn a szárazföldön az államférfiak számtalan személyes megbeszélése formájában Európa sorsa dől el.

A császár már a hajóra készült, amikor egy autó gördült a kastély parkjába. Hárman szálltak ki az autóból. Három katonaeMBER: Bettmann-Hollweg kancellár, Moltke vezérkari főnök és Tirpitz admirális. Meglepetésként összejöttek, hogy köszöntsék a császárt távozása előtt.

VILMOS: Csak nem rossz hírt hoznak az urak, hogy így felkészültek?

BETHMANN-HOLLWEG: Nem Felség! Csak Északi útjának megkezdése előtt jókívánságainkat fejezzük ki meglepetésszerűen!

VILMOS: Köszönöm a látogatást. Örülök, hogy e nehéz időkben újból láthatom az urakat. Erről az jut eszembe, hogy a napi politikai kérdésektől nem volna szabad eltávoznom hetekre.

BETHMANN-HOLLWEG: Felségednek pihenésre van szüksége... Sürgős politikai feladatainak szabadságunk alatt is eleget tudunk tenni. A KieLi Hét is váratlanul tragikus véget ért...

VILMOS: Igen! Ferenc Ferdinánd halála után nem folytathattuk a KieLi Hetet.

BETHMANN-HOLLWEG: Felségednek már úton kellene lenni! Jó utat, jó pihenést kívánunk!

VILMOS: Köszönöm Urak! Viszontlátásra!

1914. július 7-én Ischlben Ferenc József császár fogadja...

Tisza gróf ellene van a dolgoknak.

A Birodalomban ő a legtehetségesebb és egyúttal a leghatalmasabb ember, ellenzi ezt a szerbiai hadjáratot, amelyet a két másik gróf olyan szépen kiagyalt. Sikerül-e majd hatalmi szavával meggátolnia? Oldalára áll-e ennek az izmos magyar embernek a józan ész is? Komoly emberrel van-e itt dolgunk? Aki irtózatossá felelősségének tudatában a háborút minden áron el akarja kerülni, és pedig tisztán csak azért, hogy elkerülje azt?

Tisza nem fest éppen valami meggyőződéses pacifistának. Országszerte ő a legjobb vívóbajnok és szónok, bátor, szívós; törhetetlen hatalmi vágyát halk gesztus mögé rejt. Oligarchikus világszemlélete még tegnapról maradt itt, mint protestáns ember, a Habsburg irányában mindenkor szkepszissel viselkedik és szíve gyökeréig csökönyös mindennel szemben, ami Magyarország érdekein túl fekszik; ebben a keretben azonban tökéletes államférfiú, jó emberismerő, mindig mozgékony, soha nem fáradt és bárhová jön is, mindenütt ő az első figura. Amellett régimódi habitusában úgy fest, mint valami falusi tanító. Az embernek vele szemben az az érzése van, mintha a vitéznek ez a nagymestere állandóan vívóálcot hordana, mert mélyen kutató szeme előtt az a hatalmas bagoly-pápaszem megvédi őt minden idegen szem kutató sugara elől. Hosszas néma hallgatásaiban, aztán meg gyors, szint epigrammás beszédjében testének és lelkének szüntelen készségét fonja egybe; holmi régi stílusú regényhős figurájához hasonlít, és ezért mély hatással van érdekes asszonyokra. Tisza István grófon igen vegyes érzelmek vettek erőt, amikor a táviró drótja a magyarfaló Ferenc Ferdinánd trónörökös halála hírét közölte vele. Most hát füstbe ment a „trializmus” is. Mindezt egyetlenegy lövés tette.

A második negyedórán aztán felülkerekedett benne a politikus; az a becsvágyó Berchtold most bizonyára megragadja a kínálkozó kedvező ürügyet, hogy annyi nekikezdés után most végre igazában nekirontson Szerbiának? Tán még Forgách fejét is telebeszéli majd bécsi barátai? Tisza szemében nem akadhatott veszedelmesebb dolog, mintha Szerbiát legyőzzük; Semmi célunk nincs Szerbiával, semmi szükségünk Szerbiára! Csak bonyodalmakat okozna az egész.

Sürgősen levelet ír Ferenc József császárnak. Úgy tervezte, hogy sürgősen futárpostával el is juttatja Bécsbe. Mire mindennel elkészült, megbeszélte másokkal is a történeteket, sokkal fontosabbnak, sürgősebbnek látta az egész ügyet. Mások ott Bécsben személyesen befolyásolják az uralkodót, jobb lesz, ha ő is odautazik, így döntött. Jó, hogy a levél is elkészült, legalább többször is átolvashatja az öregúr!

Bécsben Tisza egykettőre megtudja, hogy Berchtold külügyminiszter ezúttal csakugyan komolyan neki akar vágni. Nincs más mentség, nyomban meg kell fenyegetni az öregurat! Újból átolvassa a levelet szállásán, még mielőtt elindult volna a császárhoz; „Én magam részéről nem helyeselhetem Berchtold grófnak azt a szándékát, hogy a szarajevói rémtettet a Szerbiával való leszámolás kiinduló pontjául használja ki. Berchtold gróffal szemben egyáltalán nem hallgattam el azt a nézetemet, hogy a magam részéről végzetes hibának tartanám ezt, és hogy semmi esetre sem, vállalnék érte felelősséget. Először is ezideig nincsen elegendő támpont a kezünk között arra, hogy Szerbiát felelőssé tehessük és arra sem, hogyha a szerb kormány netán kielégítő választ adna, hogy ennek dacára is háborút provokáljunk ezzel az állammal szemben. A lehető legkedvezőtlenebb locus standi jutna ebben az esetben osztályrészünkről; az egész világ szemében mi szerepelnénk mint békebontók s így a legkedvezőtlenebb körülmények között fognánk neki egy súlyos háborúnak. Másodszor a mai

időpontot, amikor Románia úgyszólván teljesen elveszett a számunkra és Bulgária, az egyetlen állam, amelyre komolyan számíthatnánk, kimerülten terült el, egyáltalán felettébb kedvezőtlennek tartom. A Balkán mai helyzetében a legkisebb gondom is nagyobb annál, hogy kellő cásus belli-re akadjak.”

1914. július 7-én Ferenc József császár visszaérkezett Ischlbe unokaöccse Ferenc Ferdinánd és felesége Zsófia főhercegnő temetéséről villájában, vadászskabátjában, vadász öltözetben fogadja Berchtold külügyminisztert, aki a politikai helyzetről a kéziratot terjesztett a felséges ura elé. Gróf Tisza István magyar miniszterelnök is oda érkezik. Lehetősége nyílt arra, hogy a császárnak írt levelet személyesen adja át.

FERENC JÓZSEF: A gróf urak által készített írásbeli anyagot átolvastam. Nagyon érdekes, figyelemre méltó és tanulságos. Az urak nem egyformán látják a jövőt, a teendő intézkedéseket. Ez érthető is, értesüléseiket más-más irányból kapták. Ezért is indokolt, hogy állandó és jó kapcsolatot tartsanak egymással! Itt az alkalom, hogy most is kifejtsék véleményüket. Talán miniszterelnök úr kezdhethné.

TISZA ISTVÁN: a Monarchiának nincs szüksége a Balkánra. Már Bismarck is megmondta, hogy a Balkánért nem érdemes kockáztatni vagy harcolni.

Egy Szerbia ellen irányuló meglepő támadáshoz, megelőző diplomáciai akció nélkül, ahogy úgy látszik, a külügyminisztériumban tervbe vették, vagy más ilyen eljáráshoz soha nem adhatom a beleegyezésemet. Előbb feltétlenül követeléseket kell formuláznunk, amelyek kemények legyenek, de nem teljesíthetetlenek. Ha Szerbia elfogadja őket, akkor eklatáns diplomáciai sikert könyvelhetünk el, és presztízszünk a Balkánon emelkedik. Ellenkező esetben én is mellette vagyok egy háborús akciónak, de már most hangsúlyozni kívánom hogy ennek az akciónak célja nem lesz az, hogy Szerbiát teljesen megsemmisítsük, mert Oroszország az ellen élethalálra küzdene, és mert én, mint magyar miniszterelnök soha nem adnám a beleegyezésemet ahhoz, hogy a Monarchia Szerbiának akár csak egy részét is annektálja. Különben is a háború a jelen percben nem, hogy kívánatos, de egyenesen veszedelmes vállalkozás lenne. Én a magam részéről engedményeket tettem abban a tekintetben, hogy követeléseink kemények legyenek. De ha a külföld rájön, hogy szándékosan elfogadhatatlan követeléseket támasztunk, akkor a hadüzenet dolgában teljesen lehetetlenné válik bármelyes jogi alapunk. Ha az elküldendő jegyzékben nem méltányolják ezt a szempontot, akkor én levonom a konzekvenciát, iparkodjunk végre Németországot Bulgária mellé hangolni. Használjuk fel a német császár jelenlétét arra, hogy tetteivel is támogassa a magunk Balkánpolitikáját. E Felséges Úrnak Szerbia iránt táplált kedvező elfogultságát a legutóbbi vérforraló események világításánál iparkodjunk lebontani.

BERCHTOLD: Bizonyos rendszabályokat haladéktalanul életbe kell léptetnünk, hogy a Boszniában és Hercegovinában a szarajevói katasztrófa alkalmából felszínre került belpolitikai visszasságokat szanálni lehessen. Szerbiát ártalmatlanná kell tenni. Ez már a sokadik provokáció a részükről. Két alkalmat már elmulasztottunk, ha ebben az esetben sem lépünk fel határozottan, akkor a délszláv provinciák azt gyengeségünk jelének fogják tekinteni. Berlin támogatása feltétlenül és a legnagyobb nyomatékkal biztosítva van! Ennek dacára is a jelen krízisben óvakodnunk kell minden elsietett lépéstől! Azután azt is szemünk előtt kell tartanunk, hogy Ausztria-Magyarország nem áll egyedül a világon, és hogy az egész európai helyzetet vegyük számításba. Haladéktalanul megszövegezzük és előkészítjük a Szerbiának átadandó követeléseket. A jelenlegi európai helyzetben ezzel kell kezdeni...

FERENC JÓZSEF: Egyetértek az urakkal! Tegyük meg a szükséges intézkedéseket!

1914. július 20-án a Finn öbölben fogadás az Alexandria hajón...

1914. július 20-án délelőtt 10.00 órakor hagyja el Szentpétervárt az admirális hajóján Maurice Paleologue Franciaország pétervári nagykövete. Péterhofba a cárhoz igyekeztek katonai attaséja, az orosz külügyminiszter és Oroszország párizsi nagykövete társaságában. A nagykövetség személyzete az orosz miniszterek és udvari méltóságok, vonaton mennek egyenesen Péterhofba. A kis péterhofi kikötőben horgonyoz a cár kedvenc hajója az Alexandria indulásra készen. Nagy sebességgel érkeztek meg ide a Finn öbölbe 11.30 órakor. A beszállóhidnál kíséretével együtt feltűnik II. Miklós cár tengernagyi egyenruhában. Fogadja a vendégeket és átmennek az Alexandriára, ahol villásreggeli kíváncsian el van készítve, azonnal felszolgálják. Ezalatt a hajót előkészítik az induláshoz, és már indul is Kronstadtba. Még legalább egy és háromnegyed óra van addig, amíg a francia hajórajt várják ugyanoda. Gyönyörű látvány. Előbb a szép Néva torkolata, a tágas Finn öböl, majd a nyílt tenger az eső utáni napfényben. Jó előjel. A francia elnök látogatóba érkezik Oroszországba. A cár szereti elnyújtani az étkezéseket. Az egyes fogások között hosszú szünetet tart, miközben beszélget és cigarettázik. Paleologue a cár jobboldalán ült. A külügyminiszter a baloldalán, szemben Frederiks báró, a cár személye körüli ügyek minisztere. A közelben a többi jelentősebb beosztású személyek. Könnyen megindul a beszélgetés. Először általánosságokkal, majd rátérnek a napi politikai eseményekre.

II. MIKLÓS: Nagyon örülök, hogy fogadhatom a Köztársaság elnökét. Komoly megbeszélendőink lesznek. Biztosra veszem, hogy mindenben meg fogunk egyezni. De van egy kérdés, amelyik különösen foglalkoztat: megegyezésünk Angliával. Rá kell vennünk, hogy szövetségre lépjen velünk! Mekkora záloga lenne ez a békének!

PALEOLOGUE: Igen, sire, ha a Hármass Entente fenn akarja tartani a békét, sohasem lehet elég erős.

II. MIKLÓS: Úgy hallottam, hogy ön egyénileg nyugtalankodik Németország szándékai miatt.

PALEOLOGUE: Nyugtalankodom? Igen sire, nyugtalankodom, ámbar egyelőre semmi különös okom nincs, hogy közvetlen háborút jósoljak. Azonban Vilmos császár és kormánya Németországban olyan hangulatot teremtett, hogyha valami vizsály támadna Marokkóban, a Keleten, vagy bárhol, már sem, visszavonulni sem kiegyezni nem tudnánk. Akármilyen áron is, valami sikerre lesz szükségük. És, hogy ezt elérjék, bele vetik magukat valami kalandba.

II. MIKLÓS: Nem tudom elhinni, hogy Vilmos császár a háborút akarná... Ha ön úgy ismerné őt, mint én! Ha tudná mennyi szemfényvesztés van a viselkedésében!

PALEOLOGUE: Igen bizonyára. De ha provokációt vél, esetleg támadástól tart megelőző hadműveletként a környezete rábeszélheti a támadásra.

II. MIKLÓS: Igen, ezt nem számíthatjuk ki előre. De talán a sors nem tréfál meg ilyen gonoszul mindannyiunkat.

Már a kávét is felszolgálták a társaságnak, amikor jelentik, hogy közeledik a francia hajóraj. A cár a nagykövettel felmegy a parancsnoki hídra.

1914. július 24-én Szentpéterváran a francia nagykövetségen

1914. július 24-től megélénkült és kiéleződött az európai diplomáciai tevékenység. 24-én délben a francia nagykövetségen - Szentpéterváron - találkozik a francia, az angol nagykövet és az orosz külügyminiszter.

SZASZONOV: Az urak bizonyára értesültek arról, hogy Ausztria tegnap este ultimátumot küldött Szerbiának. Ez az előre eldöntött elszánt politika háborúba sodorhat minket.

PALEOLOGUE: Csak akkor sodródunk a háborúba, ha a germán hatalmak már most el vannak szánva arra, hogy erőszakos eszközöket alkalmazzanak. Mától kezdve számolnunk kell azzal, hogy a háború egyik pillanatról a másikra kitörhet.

BUCHANAN: Feltételezem, hogy kormányunk semleges óhajt maradni. Attól tartok, hogy akkor Franciaországot és Oroszországot összetöri a Hármas Szövetség.

SZASZONOV: A jelen körülmények között Anglia semlegessége egyértelmű lenne az öngyilkosságával.

BUCHANAN: Nekem is az a meggyőződésem. De a mi közvéleményünk még nem jutott el nemzeti érdekünk felismeréséig.

PALEOLOGUE: A jelen körülmények között Angliának döntő szerepe van. Gondoljanak arra az urak, amit négy nappal ezelőtt mondott nekem a cár. Németország, hacsak nem vesztette el tökéletesen az eszét, sohasem meri megtámadni az egyesült Orosz-, Francia- és Angol-országot. Sürgős tehát, hogy az angol kormány ügyünk mellett nyilatkozzék, mert ez a béke ügye.

SZASZONOV: Ez pontosan így van. Amíg ha Anglia a háború kitöréséig titkolná szándékait, ezzel esetleg bátorítaná Németország harcias kedvét. Így Anglia idézné elő a háborút!

BUCHANAN: Külügyminiszterünket sürgősen tájékoztatni fogom az urak nézeteiről, véleményéről.

A megbeszélést kései villásreggeli szakította félbe. Három órakor Szaszonov távozik, hogy Jelagin szigetre menjen, ahová Goremykin miniszterelnök összehívta a kormányt.

Este nyolc órakor a külügyminisztériumba megy Paleologue. Kívül kellett várakozni, mert Szaszonovnál Portalés gróf német követ volt bent. Pár perc elteltével Portalés magából kikelt arccal, szikrázó szemekkel távozik. Bizonyára forró volt a vita. Futólag kezet fognak, majd bemegy a külügyminiszterhez, aki a dolgozószobájában fogadja. Szaszonov még reszket a kiállott vitától, a mozdulatai idegesek, hangja száraz és szaggatott.

PALEOLOGUE: Nos - mi történt?

SZASZONOV: Amit előre láttam, Németország fenntartás nélkül támogatja az osztrák álláspontot. Szó sincs engesztelékenységről. Így hát kereken kijelentettem Pourtalésnek, hogy nem hagyjuk magára Szerbiát Ausztriával szemben a viszályuk elintézésében. Beszélgetésünk nagyon éles hangon végződött.

PALEOLOGUE: Á! Nagyon éles hangon?

SZASZONOV: Igen. Tudja mit merészelt mondani? Szememre vetette nekem és minden oroszoknak, hogy nem szeretjük eléggé Ausztriát! Nem átvesszük megzavarni tiszteletreméltó császárnak utolsó éveit... Én visszavágtam.

PALEOLOGUE: Ez bizony baj, miniszter úr! Ha Pétervár és Berlin között ezen a módon folyik tovább a megbeszélés, akkor nem fog sokáig tartani! „Hamarosan látni fogjuk Vilmos császárt fölegyenesedni csillogó fegyverzetében. Az isten szerelméért őrizze meg nyugalma, merítse ki a megegyezés minden eszközét.”

SZASZONOV: Minden lehetőt elkövetek a háború kikerülésére, de mint ön, én is nagyon nyugtalan vagyok ama fordulat miatt, amelyet a dolgok vesznek.

PALEOLOGUE: Megnyugtathatom-e kormányomat afelől, hogy önök még nem rendeltek el semmiféle katonai intézkedést?

SZASZONOV: Kijelentem önnek: semmiféle! Csupán áttekintettük az utóbbi idők eseményeit. Minden erővel igyekszem Berchtold gróftól kieszközölni az ultimátumban Szerbiának adott határidő meghosszabbítását, hogy a hatalmaknak idejük legyen véleményt alkotni maguknak a konfliktus bírói vizsgálatának anyaga felől és keresni a megbékélés útját.

PALEOLOGUE: Holnap, amikor a cár elnöklete alatt összeülnek a miniszterek, a kiadandó közleményben legyenek végtelenül óvatosak!

SZASZONOV: Igen. Ismeri a cár okosságát. Berchtold jogtalan lépésre ragadtatta el magát. Rájuk hárítunk minden felelősséget! A világ elé tárjuk cselekedeteiket.

1914. július 24-én Szentpétervárbán, a Külügyminisztériumban megbeszélés

1914. július 24-én a párizsi és londoni német nagykövetek jegyzéket adtak át a francia és brit kormánynak, amelyben az a kijelentés foglaltatik, hogy az osztrák-szerb viszályt kizárólag Bécs és Belgrád dolga elsimítani. A jegyzék így végződik: A német kormány forrón óhajtja, hogy a konfliktus elhatároltassék, mert egy harmadik hatalom mindennemű közbelépése, a szövetségek szerkezetének természeténél fogva, okvetlenül kiszámíthatatlan következményeket vonna maga után.

Július 25-én délután 3.00 órakor Szaszonov fogadja Paleologuet és Buchanant.

SZASZONOV: Ma délelőtt a Krasznoje-Szeloban a cár elnöklete alatt rendkívüli minisztertanácsot tartottunk. Őfelsége elvben elhatározta, hogy mozgósítja azt a tizenhárom hadtestet, amely Ausztria-Magyarország elleni esetleges hadműveletekre van kijelölve. Buchanan úr! Anglia álljon a mi oldalunkra ebben a válságos helyzetben. Nem csupán az európai egyensúly, hanem Európának a szabadsága érdekében is.

BUCHANAN: Miniszter úr! Ha önök katonai mozgósítást hajtanak végre, akkor készülődnek a háborúra. Előkészületeket tesznek a támadásra! A mi közvéleményünk érzékeny az ilyen cselekedetekre! Na meg az önök példáját követve lehet, hogy az „ellenség” is mozgósít. Európa szabadságát senki nem veszélyezteti. Sem Ausztria-Magyarország, sem Németország nem egy balkáni vagy ázsiai ország. Jól élnek a polgárai... Pogromok ott nincsenek

PALEOLOGUE: Kedves Buchanan! Nézzen fel Gorcsakov hercegnek, a nagy kancellárnak a képére! 1870. július havában ugyanezen a helyen jelentette ki Gorcsakov az ön édesatyjának, Sir Andrew Buchanannak:

„A német hatalom megnövekedésében nincs semmi, ami nyugtalaníthatná Oroszországot.” Akkor is a germán nagyravágyás veszedelméről volt szó csakúgy mint most is! Sir George! Anglia ne kövesse el azt a hibát, amit akkor az oroszok elkövettek.

BUCHANAN: Ön jól tudja, hogy nyitott kapukat dönget! De azt is tudja, hogy a germánok nem akarják elnyelni a világot. Vilmos császár gyermekkorában és később is úgy járt Angliába, mint haza. Akár ha nagyanyjához Victória királynőhöz, akár csak sportversenyekre jött. Semmi harcias nem volt benne. Ellenkezőleg, túlzottan családias volt. Oroszországba is így szokott jönni, tudják önök is.

SZASZONOV: Az uraknak elárulom, hogy ez a közlemény fog megjelenni az újságokban: A császári kormány élénken figyelemmel kíséri az osztrák-szerb konfliktus fejleményeit, amelyek Oroszországot nem hagyhatják közömbösen. Előzetes mozgósítási intézkedéseket épp most rendeli el a cár kijeji, odesszai, kazáni és moszkvai katonai kerületekben. Paleologue úr a katonai attaséját félkilencre küldje a Krasznoje-Szeloba tanácskozásra. Még ma!

**1914. július 26-án Szentpétervárbán, a Külügyminisztériumban fogadják
gróf Szapáry nagykövetet**

Július 26-án délután Szaszonov fogadja Szapáry grófot. A Monarchia által Szerbiának küldött ultimátumot pontról-pontra áttanulmányozzák.

SZASZONOV: Kedves Szapáry gróf úr! Felkérem, hogy olvassuk át együtt e minden bajok forrását, az önök követelését.

SZAPÁRY: Rendben van, ön olvassa a saját példányát én az én példányomat. Ott álljunk meg, ha ön magyarázatot igényel.

SZASZONOV: Gróf úr, lényegében átolvastam az egészet újból. Mint tudja, mi ezzel nem érthetünk egyet. Az a szándék, mely ezt az okmányt sugallta, jogos, ha önöknek nem volt más céljuk, mint megvédeni területüket a szerb anarchisták üzelmeitől; de a formája menthetetlen. Vonják vissza az ultimátumot; módosítsák a szöveget, és én jótállok az eredmény felől!

SZAPÁRY: Kegyelmes uram. Megértem az ön aggályait, de mint tudja, én csak kormányom álláspontját képviselhetem.

SZASZONOV: Még ma este értesítem Berchtold külügyminisztert, hogy kezdjünk közvetlen megbeszélést Pétervár és Bécs között, hogy megvitassuk az ultimátumon eszközendő változásokat.

SZAPÁRY: Remélem, eredményre jutnak. Mi vagyunk a világ legbékeszeretőbb országa! De védekeznünk kell a forradalmárokkal szemben és dinasztiánkat meg kell védeni a bombáktól!

SZASZONOV: Békeszeretők? Ha így haladnak lángra lobbantják Európát!

SZAPÁRY: Ön jól tudja, hogy öreg császárunknak más óhaja sincs, mint békében élni! Sem területi igényünk nincs a szomszédainktól, sem más ilyen agresszív célunk nincs, Európa lángra lobbantásához több háborúra készülődő országnak kellene beavatkozni. De inkább ne avatkozzanak be! Az valóban beláthatatlan következményekkel járna! Ezért ne avatkozzanak be! Mindenképpen megoldódnak a dolgok így is, úgy is. Ön is tudja, hogy ez a sokadik provokáció ellenünk.

Július 29-én tájékoztatják egymást a diplomaták, hogy tegnap este az osztrák-magyar kormány általános mozgósítást rendelt el. A bécsi kormány tehát visszautasította a közvetlen tárgyalást az orosz kormánnyal.

Pourtalés kijelenti Szaszonovnak, hogy amennyiben Oroszország nem hagyja abba a katonai készülődést, Németország is mozgósítja hadseregét. Este tizenegy órakor Paleologue értesítést kap, hogy az Ausztria-Magyarország elleni hadműveletekre kijelölt tizenhárom hadtestet mozgósították. Titokban megkezdték az általános mozgósítást is. Július 29-én este a cár táviratot kapott Vilmos császártól. Ezért csakugyan elhatározta, hogy felfüggeszti az általános mozgósítást. A cár ezt a döntést a maga felelősségére hozta meg, tábornokok tiltakozása ellenére.

Vilmos császár azt táviratozta a cárnak, hogy „minden erejét latba veti, hogy közvetlen megegyezést hozzon létre Ausztria és Oroszország között.”

1914. július 30-án a külügyminiszter a cárhoz megy jelentéstételre

Július 30-án délután 3.00 óra körül Szaszonov jelentéstételre a péterhofi palotába megy a cárhoz. Az uralkodót igen rossz hangulatban találja, amit az a távirat okozott, amelyiket Vilmos császártól kapott az éj folyamán. Ez újabb távirat:

„Ha Oroszország mozgósít Ausztria-Magyarország ellen, akkor az a közvetítő szerep, amelyet sürgető kérésedre vállaltam, kockán forog, ha ugyan nem válik lehetetlenné. A döntés egész súlya ebben a pillanatban a te válladra nehezedik, s neked kell viselned a felelősséget a háborúért vagy a békéért.”

II. MIKLÓS: Miniszter úr olvassa el újra a táviratot!

SZASZONOV: Igen Felség! Nem fogjuk már elkerülni a háborút. Németország szemlátomást lerázza magáról azt a közvetítő szerepet, amelyre felkértük és most már nincs egyéb gondja, csak hogy időt nyerjen, hogy titokban befejezhesse támadó készülődéseit. Ilyen körülmények között azt hiszem, hogy Felséged nem halaszthatja tovább az általános mozgósítás elrendelését.

II. MIKLÓS: Gondolja meg, hogy ha tanácsát megfogadom, mekkora felelősséget veszek magamra! Gondolja meg: arról van szó, hogy ezer meg ezer embert a halálba küldjek!

SZASZONOV: Sem felséged lelkiismeretét, sem az enyémet nem fogja terhelni semmi abban, ha a háború kitör. Felséged és kormánya meg fog tenni minden lehetőt, hogy kímélje a világot ettől a szörnyű megpróbáltatástól. Azonban az a meggyőződésem, hogy a diplomácia munkája ma véget ért. Ezután már a birodalom biztonságára kell gondolni. Ha Felséged megállítja az előzetes mozgósítási intézkedéseket, csupán annyit ér el vele, hogy megbomlasztja katonai szervezetünket, és zavarba hozza szövetségeseinket. A háború azért mégis ki fog törni, abban a pillanatban, amikor Németország akarja és bennünket tökéletes fejtelenségben fog találni.

II. MIKLÓS: De erre semmi bizonyítékunk nincs. Itt az elmúlt napokban még Ausztria-Magyarországgal volt problémánk!

SZASZONOV: Németország mindenben támogatja szövetségését.

II. MIKLÓS: Dimitrievics Szergej telefonáljon a vezérkari főnöknek, hogy elrendelem az általános mozgósítást.

SZASZONOV: Igenis Felség!

Szaszonov lemegy a palota előcsarnokába, ahol a telefonfülke van és közli Januskevics tábornokkal a cár rendeletét.

Az óra pontosan négyet mutat. Távirat érkezik Franciaországból a „Franciaország el van szánva, hogy minden szövetségi kötelezettségét teljesíti.”

„Biztos voltam Franciaország felől.” - mondja Szaszonov!

1914. július 31-én reggel közhírré tették az általános mozgósítás elrendelését. Állítólag lelkesedés fogadta az egész városban. A Téli palota előtti téren és a Kazáni Mária templom előtt harcias hurrázás folyik. Reggel a cár az alábbi táviratot küldte a Kaisernek: „Technikailag lehetetlen felfüggesztenem katonai készülődésemet. Mindaddig azonban amíg a megbeszélések Ausztriával nem szakadnak meg, csapataim minden támadástól tartózkodni fognak. Erre becsületszavamat adom neked”

Vilmos császár erre így felel:

„A béke fenntartására irányuló erőfeszítéseimben elmentem a legvégső határig. Tehát nem én fogom viselni a felelősséget azért a szörnyű katasztrófáért, amely most az egész művelt világot fenyegeti. Most már csak tőled függ, hogy ezt megakadályozd. Irántad és birodalmaid iránt érzett barátságom, amelyet nagyatyám halálos ágyán hagyott rám örökölni, mindig szent előttem és én hű voltam Oroszországhoz, amikor bajban volt, különösen az utolsó háború alatt. Ebben a pillanatban megmentheted még Európa békéjét, ha abbahagyod katona készülődéseidet.”

Szaszonov szüntelenül ügyelt arra, hogy megnyerje az angol közvéleményt. Ellenvetés nélkül elfogadta sir Edward Grej változtatását azon a javaslaton, mellyel tegnap lepték meg a berlini kabinetet. Íme az új szöveg:

„Ha Ausztria beleegyezik abba, hogy megállítja hadseregeinek felvonulását szerb területen, és ha elismeri, hogy osztrák-szerb konfliktus az európai érdekkérdés jellegét öltötte, ha hozzájárul ahhoz, hogy a nagyhatalmak vizsgálat tárgyává tegyék, milyen elégtételt adhatna Szerbia az osztrák magyar kormányának, anélkül, hogy sérelem esnék állami szuverenitásának jogain és függetlenségén, kötelezi magát, hogy továbbra is várakozó állásponton marad.

1914. július 31-én a cár fogadja a német nagykövetet

Délután három órakor a német nagykövet kihallgatásra jelentkezik a cárnál, aki azonnal Péterhofba kéreti. Pourtalés a legszívélyesebb fogadtatásba részesül. Röviden a tárgyra tér.

POURTALÉS: Felség Németország mindig a legőszintébb barátja volt Oroszországnak... Ha Felséged hajlandó visszavonni katonai intézkedéseit, akkor meg van mentve a világ békéje...

II. MIKLÓS: Gróf úr! Semmi sem indokolja, hogy háború törjön ki. Mi többször javasoltunk megoldást a szerb-osztrák konfliktusra. Tekintse át e legújabbat. A nyilvánosság előtt tisztázzák a felek nézeteltéréseit. Senki nem állítja, hogy Szerbia büntelen a konfliktus előidézésében. De ezt ki lehet vizsgálni, ki lehet szabni a büntetést. Az osztrák csapatok álljanak le ott, ahol jelenleg vannak!

POURTALÉS: Felség! Lehetséges, hogy így elébe vágunk a háborúnak. De senki nem támadja meg Oroszországot! A mozgósítás leállításának így semmi kockázata nincs! Leállítható.

II. MIKLÓS: Gróf úr, megfontoljuk a teendő intézkedéseket.

Este tizenegy órakor Pourtalés bejelentkezik a külügyminisztériumba. Szaszonov azonnal fogadja. Rendkívül idegesen kezd beszélni:

POURTALÉS: Külügyminiszter úr. Ha tizenkét óra alatt nem hagyják abba Oroszországban a mozgósítási intézkedéseket mind Németország, mind Ausztria-Magyarország felé, akkor a német hadsereget teljes egészében mozgósítják! A határidő holnap délben jár le. - Válaszra sem várva remegő hangon ismételteti: Járuljon hozzá a mozgósítás visszavonásához. Járuljon hozzá a mozgósítás visszavonásához!

SZASZONOV: Nagyon nyugodtan azt feleli:

Én csak megerősíthetem ön előtt azt, amit a cár Őfelsége mondott. Mindaddig, amíg az eszmecsere Ausztriával folyamatban van, mindaddig, amíg egyetlen lehetőség is van a háború elhárítására, mi nem fogunk támadni. De a mozgósítást visszavonni technikailag lehetetlen anélkül, hogy fel ne bomlasztanánk egész katonai szervezetünket. Ennek a szempontnak jogosságát még az önök vezérkara sem vonhatja kétségbe.

1914. augusztus 1-én Szentpétervárbán, a Külügyminisztériumban

1914. augusztus 1-én, Vilmos császár kihirdeti, hogy Németország „háborús veszedelemben van”.

A cár amint ezt a hírt megkapta, ezt táviratozta a Kaisernek:

„Megértem, hogy kénytelen vagy mozgósítani, de ugyanazt a biztosítékot szeretném megkapni tőled, amit én adtam neked, tudniillik, hogy ezek az intézkedések nem jelentik a háborút, és hogy folytatni fogjuk tárgyalásainkat az általános béke érdekében, amely oly drága szívünknek. Hosszú kipróbált barátságunknak Isten segítségével okvetlenül sikerül megakadályozni a vérontást. Bizalommal várom válaszodat.

Pourtalés gróf este hét órakor jelentkezett a külügyminisztériumban, annak ellenére, hogy délben lejárt a határidő. Kipirultan az izgalomtól fuldokolva átadja Szaszonovnak a hadüzenetet. Előtte azonban érdeklődik, hátha van ésszerűbb megoldás.

POURTALÉS: Külügyminiszter úr! Választ akar-e adni legutóbbi demarcheomra?

SZASZONOV: Már megadtam a választ mindenre!

POURTALÉS: Állítsák le a mozgósítást azonnal! Állítsák le a mozgósítást!

SZASZONOV: Ismétlem, újat nem mondhatok. Már megadtam a választ mindenre!

POURTALÉS: Ha önök nem találnak békés megoldást a konfliktus rendezésére, akkor mi nem tűrhetjük, hogy további katonai előnyökre tegyenek szert. Önök fegyverkeznek, mozgósítanak, amíg mi békében, csendben vagyunk!

Külügyminiszter úr, felolvasok önnek egy nyilatkozatot!

„Miután Oroszország követelésünknek nem tett eleget (helyesnek tartotta, hogy követelésünkre ne adjon választ, és ezzel a vonakodásával, magatartásával) nyilvánvalóvá tette, hogy a cselekményeinek éle Németország ellen irányul, kormányom megbízásából szerencsém van Excellenciáddal a következőt közölni. Öfelsége a Császár, fennkölt uralkodóm, a Német Birodalom nevében elfogadja a kihívást.”

SZASZONOV: Önök most bűnös útra lépnek!

POURTALÉS: A becsületünket védelmezzük!

SZASZONOV: Az önök becsülete nem forgott kockán. Ön egyetlen szavával megakadályozhatta volna a háborút! De van isteni igazság!

POURTALÉS: Igen. Van isteni igazság!

Éjfél után a Péterhofban tartózkodó cár címére a német császárnak hirtelen újabb sürgönye érkezik: Vilmos még a végső percben szeretné a háborút elkerülni; a sürgönyt Berlinben, a hadüzenet átadása után három órával adták fel; benne a császár óvja az oroszokat a legkisebb határincidenstől is s ezzel virtuáliter felfüggeszti a hadüzenetet. Aláírás: Villi

A cárban erre egy végső reménység ébred, ezt gondolja magában. - Hiszen ez jóformán a hadüzenet visszavonása vagy legalábbis utólagosan szabott feltétel! A hadsegédemet tegnap küldtem el Berlinbe. Ha most sikerül a csapataimat a határon innen tartani, akkor még minden jóra fordulhat.

Nyomban megtelefonálja Szaszonovnak a sürgönyt. Arra kéri, hogy gyorsan hívja fel a német nagykövetet. Hajnali négy óra tájt vagyunk az ég alja már lassan szürkülni kezd. Portalés gróf egész éjjelen át csomagolt. Amikor most a telefon berregni kezdett, azt hitte kísértet jár a lakásban. Felveszi telefont, de nem nagyon akar érteni semmit. A császár újabb sürgönyét.

SZASZONOV: megismétli: Hogyan egyeztessem össze ezt a sürgönyt az Ön hadüzenetével?

PORTALÉS: Nagyon sajnálom, hogy ebben a tárgyban nem tudok felvilágosítást adni. A kérdéses távirat talán korábbi keletű, mint az, amelyben utasítást kaptam, hogy a hadüzenetre vonatkozó nyilatkozatot tegyem. Egyébként pedig ara kell kérnem, szíveskedjék óhajtásaival az amerikai ügyvivőhöz fordulni, aki érdekeink képviselőjét átvette. 4 óra múlva mi elutazunk.

Talán még azt hozzá tehetné a nagykövet úr „lehet, hogy a mi császáruk még mindig a békét óhajtja, azon munkálkodik, de mi ezt nem értjük, nem tudunk segíteni” Hiába akar békét a cár és a császár, ha a háborús gépezet elragadja őket is. Vagy a jól felkészült miniszter és társai rántják a háborúba a cárt, vagy a készületlen diplomata a császárt. Sic transit gloria mundi.

A béke érdekében az este volt még egy próbálkozás. V. György angol király magántáviratát Buchanan kihallgatást kérve a cártól átadja. A cár békés hajlandóságára hivatkozva könyörög, hogy folytassa a kiengesztelődésre irányuló erőfeszítéseit. A háborús gépezet beindult, de napokig kellett várni a további hadüzenetekre. Mintha csak kényszerből kellene háborúzni. Ausztria-Magyarország például csak sürgetésre volt hajlandó belépni a háborúba.

**1914. szeptember 12-13?-? Szentpétervárbán a francia nagykövetet
meglátogatja gróf Szergej Juljevics Vitte**

Gróf Szergej Juljevics Vitte volt közlekedési-pénzügyminiszter, a minisztertanács elnöke a háború kitörésekor Biarritzban tartózkodott. Maurice Paleologot még 1905-ből ismerte Párizsban találkoztak akkor. 1914. szeptember elején-közepén érkezett Szentpétervárra Vitte gróf. Még mindig igen nagy a befolyása. Társaságokba jár és hangoztatja pesszimista nézeteit. Mivel mindig is nagy tudású, vaslogikájú, éles eszű ember volt, fejtegetéseit megdönthetetlen bizonyítékokkal támasztja alá a P... hercegnőnél is több mint egy óráig magyarázgatta, hogy a jelenlegi nagy háborút be kell fejezni. Haladéktalanul meg kell kötni a békét. Az a meggyőződése, hogy ha késlekednek, a vereség és a forradalom felé megy az ország. Ennyire pesszimistának még soha sem látták. Régi ismeretségükre hivatkozva szeptember 12-13-a körül Vitte, meglátogatta Paleologot. Alig beszéltek pár mondatot általános témákról, amikor váratlanul a lényegre tértek.

VITTE: Nagykövet úr. Ez a háború örökség. Az okos cárra ügyetlen és rövidlátó politikusai rákényszerítették. Oroszországra nézve csak gyászosan végződhetik. Csupán Franciaországnak és Angliának van oka, hogy némi hasznot reméljen a győzelemből... Azonban még nagyon kétségesnek látom a győzelmüket.

PALEOLOGUE: Bizonyos, hogy ennek a háborúnak a gyümölcsei a győzelemtől függenek. Azonban föltételezem, hogy ha győzünk, Oroszországnak tekintélyes rész jut a győzelemből és a kárpótlásból... Mert elvégre legyen szabad önt emlékeztetnem arra, hogy ha a világ tűzbe és vérbe borult, ez olyan ügyért történt, amely elsősorban Oroszországot érdekelte, egy kiváltképpen szláv ügyért, amely sem, Franciaországot sem Angliát nem érintette.

VITTE: Ön kétségtelenül balkáni tekintélyünkre céloz. Ebben volna valami igazság. De erre kérdezem, hogy Franciaországnak ugyan miért olyan fontos, hogy minket segítsen? Mindig ellenünk harcolt. Most talán Németországra féltékeny? Az európai egyensúlyt ott kell megvédeni?

PALEOLOGUE: Minket s szövetség kötelezett. Angliát is a szövetség kötelezte.

VITTE: Az kegyes kötelességünk, hogy pártfogoljuk fajtestvéreinket. Mondhatnám, ez divatja múlt agyrém. Itt senki, de senki nem érdeklődik már komolyan a hevesvérű és nagyhangú balkániak iránt, akikben nincs semmi szláv, vagy orosz. Úgyis Hágában vagy Londonban zárták volna le azt az ügyet! Ezért háborút kezdeni? Milyen kárpótlások, vagy területi gyarapodások fontosak Oroszország számára? Mire számíthatnak? Területi gyarapodásra? Ugyan! Hát Őfelsége birodalma nem elég nagy? Óriási kiaknázatlan roppant területeink vannak. Mi szükségünk újabbakra? Kelet-Poroszországra semmi szükségünk. Így is sok német alattvalója van a cárnak. Ha a német és osztrák lengyel területeket megszerezzük és egyesítjük, akkor elveszítjük Lengyelországot. Egyesülve kívívnák függetlenségüket. Konstantinápolyról és a Dardanellákról nem is érdemes beszélni, akkora baromság. Ha a köztársasági formát erősítjük Németországra és Ausztriára, akkor az a cárizmus vége is. A régi, jelenlegi stabil rend helyett a parvenü kispolgári rendet? Kinek az érdeke talán a forradalmároké, terroristáké. Ilyen alacsonyrendű, üresfejű politikusoknak mindegy talán nem is látják ezt. De ez akkor is így van!

PALEOLOGUE: Mi az ön gyakorlati következtetése?

VITTE: Az én gyakorlati következtetésem az, hogy a lehető leggyorsabban le kell bonyolítani ezt az ostoba kalandot!

PALEOLOGUE: Kegyelmes uram! Biztosíthatom önt, hogy a három kormány mindent megtett a béke megmentésére, ami a becsület határain belül lehetséges volt... Különben ma már nem az a kérdés a fontos, hogy megállapítsuk el lehetett volna-e kerülni a háborút vagy nem, hanem az, hogy megszerezzük a győzelmet.

VITTE: A gyilkos barbárok kényszerítik harctérre, véres lövészárkokba embertársaikat! Naponta hány halott van? 80-150? Szorozzák be ezeket a számokat minden nap, minden héten és mondják ki, hogy ezért az a felelős vagy azok a felelősök, akik mindenáron a háborút kényszerítik az emberiségre. Hogy van ez a maguk logikája szerint? Mi ellenezzük a háborút, de ha már elkezdtek, örömmel harcoljunk a végtelenségig, akár évekig! A végén, ha mi győzünk, úgylis ráfognak az ellenségre, hogy ő a felelős a sok halottért! Ki képviseli ebben a háborúban a barbárságot, az elvetemült gonoszt? Ki képviseli a becsületet, a humanitást?

PALEOLOGUE: Ebben a vitában én nem követem önt. Ez a gigászi küzdelem, amelyben részt veszünk élet-halálharc. A megegyezéssel béke Vilmos császár diadala lenne!

VITTE: És az emberiség diadala. Önök sok fiataalt szántak hősi halottnak! Nem engedik őket visszatérni az életbe, a termelésbe! Ön tudja, hogy igazat beszélek, mért én elleneztem az 1905-ös háborút is!

PALEOLOGUE: Kegyelmes uram, háborúk mindig is voltak...

VITTE: Igen! De az összes frontokon akár napi 600 fő halottal is kell számolnunk! Ezekért kell, hogy valaki feleljen az Isten színe előtt. A háborút évekig készítették elő. Azután a külügyminiszterek és diplomaták kirobbantották a háborút. Most úgy bejöttek, hogy nem akarnak leállni! Értse meg, hogy napi 600 főt számítva ez rengeteg hősi halott! Kinek a lelkiismeretlensége bírja el ezt? Nem vagyunk kényszerítve a háború folytatására! Senki nem kényszerít erre minket! Mi kényszerítjük Németországot és az Osztrák-Magyar Monarchiát a védekezésre! Akkor ki a felelős? Az hazugság, hogy Vilmos császár óhajtja a háborút, Oroszországot is őszintén szerette! Családi okokból! De semmi oka nem volt, hogy ne szeresse!

PALEOLOGUE: Kegyelmes uram, a gépezet elindult. Lehet, hogy nem a legtökéletesebb. Nehéz volt az elindítása, nehéz a leállítása is. De Elzász-Lotharingia? Mit csinálna vele a tervezetében?

VITTE: Ezt a nehézséget nem tartottam volna megoldhatatlannak. A francia szövetséget azonban semmi esetre sem áldoztam volna fel soha, a német szövetségért. Sőt ennek kétségbevonhatatlanul bizonyosságát is adtam!

PALEOLOGUE: Ön arról beszél, ami Björköben történt 1905. július havában Miklós cár és Vilmos császár között?

VITTE: Igen, de ebben a tárgyban hallgatásra vagyok kötelezve... Szabad kérdezni, ön ismeri a történetet?

PALEOLOGUE: Jórészt ismerem, de nem elég részletesen. Engedje meg, hogy én is kérdést intézhsek önhöz. A Vilmos császártól javasolt megegyezés arra kötelezte volna Franciaországot, hogy ezentúl együtt haladjon Németországgal?

VITTE: Ebben az ügyben titoktartást fogadtam. Mindössze annyit mondhatok, hogy Franciaországot senki nem kötelezte volna alárendelt szerepre!

PALEOLOGUE: Igen...

VITTE: Félek nagykövet úr, hogy túlságosan sokáig tartóztattam önt és talán terhére voltam. Arra kérem, emlékezzen rá, hogy súlyos körülmények között, Franciaország őszinte barátjaként viselkedtem.

PALEOLOGUE: Ezt nem felejtem el és köszönöm önnek a bizalmát!

VITTE: Látja én jót akarok mindenkinek, de hiába... Sic transit gloria mundi! Viszontlátásra!

PALEOLOGUE: Viszontlátásra kegyelmes uram!

Vitte fölkel karosszékéből és miközben magas termete nagy nehezen fölegyenesedett, a vita ellenére barátságosan igyekezett távozni.

Paleologue sokáig töprengett a gróf Szergej Juljevics Vitte által elmondottakon. A háború értelmetlenségéről, barbárságról, a béke sürgősségéről, a hősi halottakról, a régi időről, Vilmos császár béke indítványáról. Nem tudta elfelejteni Vitte gróf fölényes szellemét, pontos és metsző szavait, gúnyos leleplező szavait a háború előkészítőiről és pártfogóiról.

1914-1915 harcok Galíciában, a San folyó mentén

*Csak egy éjszakára küldjétek el őket
A „becsületvédőket”, a „hazaszeretőket”
Hogy lássák, amikor
A San folyó vértől rózsaszín lett*

Részletek egy háborús naplóból:

1914. szeptember 13.

„Kelet-Poroszország keleti részén Rennenkampff tábornok hadserege úgy látszik megmenekült a katasztrófától, amely fenyegette; alighanem sikerült utat vágnia magának a Mazuri-tavakon keresztül; Kovno és Godno irányába vonul vissza. Galíciában az oroszok átlépték a San alsó folyását; Bukovinában elfoglalták Czernoviczt...”

1915. május 16.

„A németek elfoglalták Jaroszlávot, amely hídfőt biztosít számukra a San folyón. Az oroszok Kielcétől keletre és a Pilicától délre meggyorsítják visszavonulásukat.”

1914. szeptember...

„...a hadjárat kezdete óta az osztrákok kétszázezer halottat vagy sebesültet több mint hatvanezer foglyot és hatszáz ágyút veszítettek!...”

„...a küzdelem Tilsitnél, Gumbinnennél és Mycknél irtózatosan kemény volt: azonban az orosz hadsereg ki tudott bonyolódni a Mazuri-tavakból és ebben a pillanatban visszavonul Kovnó felé.”

„...a francia hadsereg tehermentesítésére eddig már száztízezer embert áldoztunk Soldaunál!”
(oroszok)

1914. október 3.

„Nyikoláj Nyikolájevics nagyherceg Lengyelországban és Galíciában általános offenzívát készít elő. A hadműveletek Varsó vidéke a San és a kárpátok között fognak lefolyni. Siker esetén az orosz hadsereg nyomban Krakkó és Breslau ellen támad.”

Csak egy éjszakára...

Csak egy éjszakára küldjétek el őket:

A pártoskodókat, a vitézkedőket.

Csak egy éjszakára:

Akik fent hirdetik, - hogy mi nem felejtünk,

Mikor a halálgép muzsikál felettünk:

Mikor láthatatlan magja kél a ködnek,

A gyilkos ólom-fecskék szanaszét röpködnek.

Csak egy éjszakára küldjétek el őket:

Gerendatöréskor szálkakeresőket.

Csak egy éjszakára:

Mikor süketítőn bőgni kezd a gránát,

S úgy nyög a véres föld, mintha gyomrát vágnák;

Robbanó golyónak mikor fénye támad

A véres vize kicsap a vén Visztulának.

Csak egy éjszakára küldjétek el őket:

Az uzsoragarast fogukhoz verőket.

Csak egy éjszakára:

Mikor gránát-vulkán izzó közepén

Úgy forog a férfi, mint a falevél;

S mire földre omlik, ó iszonyú omlás,

Szép piros vitézből csak fekete csontváz.

Csak egy éjszakára küldjétek el őket:

A hitetleneket s az üzérkedőket.

Csak egy éjszakára:

Mikor a pokolnak égő torka tárul,

S vér csurog a földön, vér csurog a fáról,

Mikor a rongy sátor nyöszörög a szélben

S haló honvéd sóhajt: fiam... feleségem

Csak egy éjszakára küldjétek el őket:

Hosszú csahos nyelvvel hazaszeretőket.

Csak egy éjszakára:

Vakító csillagnak mikor támad fénye,

Lássák meg arcuk a San folyó tükrébe,

Amikor magyar vért gőzölve hömpölyget,

Hogy sírva sikoltsák: Istenem ne többet.

Küldjétek el őket csak egy éjszakára,

Hogy emlékezzenek az anyjuk kínjára.

Csak egy éjszakára:

Hogy bújnának össze megrémülve, fázva;

Hogy felrengne mind-mind, hogy verné a mellét,

Hogy kiálná bőgve: Krisztusom, mi kell még!

Krisztusom, mi kell még! Véreim, mit adjak
Árjáért a vérnek, csak én megmaradjak!
Hogy esküdne mind-mind;
S hitetlen gőgjében, akit sosem ismert,
Hogy hívná a Krisztust, hogy hívná az Istent;
Magyar vérem ellen soha-soha többet!
Csak egy éjszakára küldjétek el őket.

Gyóni Géza /1884-1917/

Vidéki újságíróskodás, sok versírás után elragadja az I. világháború.

Przemysl várába kerül s ott is talál alkalmat a versírásra. Ott készült verses füzetét repülőposta hozza Budapestre, ahol többször is kiadják Lengyel mezőkön tábortűz mellett 1914.

Orosz fogságba kerül. Ott is verseket ír (Levelek a kálváriáról 1916) Ezeket is sikerül hazajuttatni. Fogságban halt meg.

1918 júliusa, Jekaterinburgban a cári család kivégzése

1918-ra Oroszországban már régen forradalom és polgárháború volt. A cári családot először, hónapokig Petrográdban, később Tobolszkban, majd Jekaterinburgban őrizték.

A polgárháború frontjain váltakozó volt a hadiszerencse. 1918 júliusában a fehérek nagyon megközelítették Jekaterinburgot. A vörösök elhatározták, hogy kivégzik a cári családot, mert lehetséges, hogy már nincs alkalmuk elszállítani őket. Azt semmiképpen nem akarták, hogy a cári család, vagy bármelyik tagja élve a fehérek kezébe kerüljön.

1918. július 16-án éjszakára tűzték ki, a kivégzés idejét. A főgyilkos megszervezte mindent. Helyettese 2. sz. gyilkos a városon kívül kijelölt egy helyet, ahol majd el fogják égetni a hullákat. Ez a hely elhagyott bánya gödrökből állt és kb. 18 km-re volt a várostól. Tüzelőanyagot, 2 vödör kénsavat és nagyon sok benzint is szállítottak előzőleg a kijelölt helyszínre.

Jekaterinburgban a Székesegyház téren volt az Ipatjev ház. Itt tartották fogva a cári családot és kiszolgálóikat. 16-án éjjel körül egy katonai teherautót vezettek a tér túlsó oldalára. Csak 12 db takaró volt a rakomány. Azt is megbeszélték a sofőrrel, hogyha üzennek neki, akkor Ipatjev ház megjelölt alagsori ablaka irányába álljon az autóval, és a lehangosabban túráztassa. Mindent jól megszervezték, a határozat szerint három nap állt a rendelkezésükre.

Határozatban volt, hogy a cári családot és kiszolgálóit is ki kell végezni. A cári család: II. Miklós, Alekszandra Fjodorovna cárné, Alekszis trónörökös, Tatjana, Mária, Anasztázia és Olga hercegnők. A kiszolgáló személyzet közül: Botkin doktor, a szakács, az inas, meg a bolsevik szolgátlány.

A kivégzést hárman hajtották végre. A főgyilkos, és a 2. sz. gyilkos és a 3. sz. gyilkos. Megbeszélték, hogy ki kire fog löni. Úgy döntöttek, hogy a szolgálólányt megmentik. 0.30 óra körül a főgyilkos és a 2. sz. gyilkos felment a cárt értesíteni. Mondják, hogy „...zavargás van a városban, öltözzenek fel gyorsan, és gyülekezzenek az alagsorban, majd biztosabb helyre viszi őket egy autó.”

Azt már előre elhatározták, hogy a három gyilkos közül ki kire fog löni. Mindhármójuknak csak automata pisztolyaik voltak...

Közel egy óráig készülődtek. 01.00-t is elűtötte az óra, mire kezdtek lejönni a lépcsőn. Az őrszobát készítették elő, ami 6x4 méteres volt. Beterelték őket. A beteg trónörököst a cár vitte. A felajánlott segítséget elutasította. Lassan leértek és helyet foglaltak a nagy helyiségben. Csak 3 szék volt bent. Alekszis, a cár és a cárné ültek le. A doktor a cárevics mögé állt. A többiek is álltak a fal mellett vagy a sarokban...

Akkor a 2. sz. gyilkos átküldött egy „katonát” a sofőrhöz, hogy álljon az ablak közelébe és berregtesse az autót. Ez a „katona” egy magyar hadifogoly volt, aki a történeteket 1967 nyarán mesélte el részletesen.

Amikor az autóbúgás felhangzott, akkor ért a három kivégző a szoba bejáratához. Bent csak a két lett őr vigyázott a foglyokra. Azonnal beléptek mindhárman. A 2. sz. gyilkos intett a szolgálólánynak, hogy menjen az autóba helyet készíteni. Igen megzavarodottan mehetett ki, mert a folyosón nekiszaladt az autó túráztatást intéző „katonának”.

A főgyilkos bent előrelépett és az utazáshoz felálló foglyoknak olvasni kezdte az ítéletet. A motorzúgást alig tudta túlkiabálni. De a foglyok viselkedéséből látszott, hogy értik a szöveget. A cár, majd a cárné értették először...

„Ön azt hiszi, a fehérek kiszabadítják - nem fogják kiszabadítani! Ön azt hiszi, kimentik Angliába és cár lesz megint - nem lesz cár soha többé! Az orosz nép ellen elkövetett gaztettei miatt az Urali Szovjet halálra ítéli, az egész családját...”

A főgyilkos már lőtt is, a cár azonnal meghalt. Azután folytatták, amíg mozgott valaki. De azután szuronnyal folytatták... katonákat is hívtak be

Aki lelőtte a kijelölt személyeket az besegített a többieknek. De ez csak a főgyilkos lehetett, mert részére csak két fő volt kijelölve. A cár és a cárevics. De azt meg is mondta, hogy ezekre a személyekre más nem löhet. Hiába mászott az ajtó felé az inas, az egyik lány meg a váncos mögé bújott, a fullasztó félhomályban megtalálták őket is. Az egyik lánnyal az őt alig tudott végezni, mert a derekára volt kötve a rejtegetett arany ékszer. Először nem értették, hogy mi az akadály...

Az örök segítségével összegyűjtötték az ékszereket egy helyre. Takaróba csavarva kihordták a hullákat az autóra. A 2. sz. és 3. sz. gyilkos, a sofőr és egy pár katona ment az autóval a hamvasztási helyre. Bent maradt a főgyilkos és a csekisták meg a katonák. Aki nem volt őrségben a takarítást végezte. Nagyon sok vér folyt szét, még a falakon is.

Az autóval mire kiértek hajnalodott. Már nem merték elkezdni az égetést. Ezért a 3. sz. gyilkos egy szakasz katonával kint maradt őrizni.

Visszaérve a házba folytatták a csomagolást. Ékszerek, naplók, levelek, szentképek stb. Gondosan összecsomagoltak mindent, átadták az egyik biztosnak, hogy vigye Moszkvába. Aznap este tízkor, amikor elég sűrű lett a sötétség, megint kimentek a bányatelepre. Nehezen haladtak az égetéssel. Nagy szükség volt a teherautónyi tüzelőanyagra, meg a sok benzinre...

Alaposan eltelt az idő, de még az éjszaka sikerült az égetés maradványait belerakni a kannákba, vödörbe. Semmit nem hagytak ott, mindent összekapartak. Azután elindultak vissza a városba. Útközben lapáttal, kézzel szórták a hamut erdőkön, mezőkön, ahol haladtak. Mire az első házakat meglátták, már csak szerszámok, edények voltak az autón.

Mindent szétszórtak. Jó szél volt az is segített. Másnap meg eső is segített a maradék nyomok eltüntetésében.

7-8 nap múlva bevonultak a fehérek Jekaterinburgba. Előtte úgy körülférték a várost, hogy a vörösök csak harcolva tudtak rést ütni a vasút felől, és úgy elmenekültek. Azonnal elrendelték a cári-család kivégzésének körülményeinek kivizsgálását.

1919 tavaszán a győztes hatalmak Párizsban

1919 tavaszán már javában tárgyaltak a hatalmak vezetői, képviselői Párizsban. Nagyon változtak az elképzelések a vesztesek kifosztására, tönkretételére vonatkozólag. Az igazsághoz 1914 közepén állt a legközelebb. Ahogy telt az idő, nőtt az anyagi, katonai veszteség, több lett a hősi halott, úgy nőtt a haragjuk a követelésük. A „kisszövetségesek” belépésével külön követelések is előtérbe kerültek. Közismert, hogy a háború elején Németország volt a „fő-ellenség”. A háború végére már az Osztrák-Magyar Monarchia teljes tönkretétele lett a cél.

Főbűnös politikus: Tehát amint mondtam, győztünk, mert hősiezen harcoltunk, mert összefogtunk. Megbüntetjük őket, akik miatt négy évre vasba és vérbe borult Európa! Kíméletlenül, kegyelem nem lehet! Helyesen mondták már az ókorban, jaj a legyőzötteknek! Akik megérdemlik, azok megkapják! Nem hallgatjuk meg a panaszait, bizonyítékaikat, nem akarjuk látni! Kíméletlenül döntünk, ez a mi feladatunk!

Másik „győztes” politikus: Itt vitatkozunk már egy hónapja. Értjük az előttem szóló véleményét! De mégiscsak a mi segítségünkkel győztek, győztünk! Ezért figyelembe kell venni a tényeket is, a bizonyítékokat. Ennyire ne engedjük szabadjára a fantáziánkat! A világ szeme rajtunk van, elvetemült gátlástalan ember módjára nem dönthetünk! A háború alatt azt mondtuk, hogy békés Európát akarunk! Rendet, igazságot! Most meg valakik, vagy senkik „igazságát” hozzuk ki úgy látom. Nagyravágyó hazugságokat nem támogatunk! Akik sakálók, hiénák módjára bánnak és bántak a háború alatt a foglyokkal és nemzetiségekkel, azokra hogyan bízunk ilyen hatalmas területeket?

Egyre inkább látom, hogy jobb lett volna, ha azon az oldalon lépünk hadba, ahol feltétel nélkül támogatták a békekötéseket! Gondolják meg, már 2-3 évvel becsületes békét köthettek volna! Képzeljék el az urak mennyivel kevesebb halott sebesült lett volna a harctereken!

Állítólag szerbek felszabadítása érdekében dördült el a szarajevói merénylet pisztolya. Ezzel egy időben tudjuk, hogy Bosznia-Hercegovinában sokkal jobb volt a szerbek iskolázottsága, mint Szerbiában! Gazdaságilag is jól álltak és jól éltek a szerbek az Osztrák-Magyar Monarchiában bárhol és mindenütt! Tehát probléma legfeljebb a gátlástalan terrorista agyakban létezett! A valóságban elnyomás, vagy bármi hasonló a szerbek ellen nem irányult! Akkor miért harcoltak, harcoltunk 4 évig vasban és vérben? Miért? Lehet hogy a jellemtelen, irredenta, gátlástalan hazug emberekért? Vagy egyeseknek a revans gondolatait, elképzeléseit szolgáltuk ki?

A népszövetség meg ne korrigáljon semmit! Becsületesen az igazságnak megfelelően járjunk el, és akkor nem kell korrigálni semmit! De itt szerveznek, már előre korrigálnak, így lehetséges, hogy a már elindított dolgokat nem lehet leállítani.

Főbűnös politikus: Én ilyen légkörben nem maradhatok e bizottságban. Ezennel lemondok a jóvátételi bizottság elnöki tisztségéről.

Azt nem vállalhatom, hogy „tekintettel legyek a legyőzöttek sérelmeire”

1919 tavaszán Párizsban a tárgyalásra ellátogat a VÉGZET!

Mefisztó, vagy halálba küldött katona szelleme a frontról:

Az egyik ajtón belépve, vagy a sarokból előlépve „előtűnt a semmiből váratlanul”. Vagy ördögi ruhában, vagy fronton ágyútűzben szétlőtt szakadt katonaruhában, mint amikor egy régi hulla feltámad.

Hiénák és sakálok, a becsület árulói, hány évre tervezitek a békét? Jellemtelen, gátlástalan kapzsiságokkal lángra lobbantottátok Európát! Gondoljatok II. Miklós cárra és családjára! Ti intéztétek a hóhérmunkát!

Annyira békeszeretőek vagytok, hogy kényszer nélkül örömmel harcoltatok 4 évig! Ennek ellenére most azt állítjátok, hogy más a felelős az öldöklő háborúért, a borzalmas vérzivatarért! Most azok a felelősök a háborúért, akiknek ti nem engedélyeztétek a békét? Ti tényleg a hóhér cimborái vagytok!

Javuljatok meg, becsületes békét kössetek! Ti nem akarjátok tudni, de a határok változhatnak! Becsületes békekötés után nyugalom és béke is lehet! Ha nem javultok és jellemtelen gátlástalan emberre jellemző békét köttök, akkor az újabb következményekkel jár, újabb határmódosításokkal számolhattok.

Akkor 20-30 év múlva találkozunk a harcmezőkön. Sok szép fiatal derék katonát küldhettek újból a háború mocskába, majd a halálba. De Városaitokat is lángra lobbanthatjátok. 10-20 millió halottal számolhattok és sok sebesülten!

Ti döntötök, ne hárítsátok másra a felelősséget! Én időben szóltam! Felháborodott nyüzsgés. A látvány eltűnik. Elő az őrséget, kit engedtek ide be? Azonnal kerítsétek elő!

Instrukció

(ha színházban előadásra kerülne)

A szereplők egyéniségüknek, beosztásuknak és helyzetnek megfelelően viselkednek.

Császárok, hadügyminiszterek, vezérkari főnökök, admirálisok, német kancellár katonai egyenruhában. Így trónörökösünk is

Ferenc József császár békeszerető, legfőbb gondja, hogy halála után békében adja át birodalmát a trónörökösnek.

Vilmos császár békeszerető, barátságos katonaember. Oroszországot, a cárt, cári családot, rokonságát, Angliát, V. Györgyöt, vadásztársát Ferenc Ferdinándot, hazáját, környezetét szereti.

A kissé sérült balkezét alig használja. Legtöbbször az egyenruha zubbonya zsebébe teszi a kezét, esetleg úgy, hogy a hüvelykujja kívül van.

II. Miklós cár hazáját, rokonságát szereti. Vilmos császárral a legjobb testvéri viszonyban van. Nemzetközi viszonylatban jól tevékenykedik, nézetei helyesek. Otthon hibát hibára halmoz. Jelentős beosztásokba legtöbbször alkalmatlan embereket nevez ki. Így a zűrzavar a rendtelenség legtöbbször bekövetkezik. Finnországi válságos helyzet, belügyi helyzet, hasonló, belesodródna az 1905-ös háborúba, majd nézeteivel ellentétben részt vesznek vagy szintén belesodródna az I. világháborúba. (Akkor még „Nagy Háború”-nak nevezték)

Ferenc Ferdinánd trónörökös hazáját, családját, Németországot, az ottani császári családot szereti. Környezetével, hadgyakorlaton, látogatáson esetenként haragos, udvariatlan ellenséges, arrogáns. Mégis jóindulatú nézete cselekedete következtében hal meg.

Gróf Szergej Juljevics Vitte miniszter, majd a minisztertanács elnöke rendkívüli ember. Óriási nagy tudású, szakértői szinten ismer mindent, ami a feladata, vagy azzal összefügg. Fölényes tudású szuggesztív egyéniség. Sajnos tévedett egy fontos ügy megítélésénél...

Miniszterek, nagykövetek egyéniségüknek helyzetüknek megfelelően viselkednek. Összhangban az intézkedéseikkel, tevékenységükkel.

Az Osztrák-Magyar Monarchia és vezetői békeszerető szomszédjaikkal is, másokkal is. Angliával is a legjobb viszonyban voltak a háború kitöréséig. Így a hadüzenetet is napokig halogatták. Csak kényszerből háborúztak egymással. De így a franciákkal is...

Németország és vezetői békeszeretőek mindenkivel. Senkivel nem akartak háborúzni! Bizonyos kényszerhelyzet alakul ki, amikor hadüzenetekre került sor.

Oroszországnak, vezetőinek kétféle tevékenysége történt meg és közismert is. A cár és családja békeszerető volt. Rasputyin is (akinek volt befolyása) és Vitte gróf is. De a miniszterek és nagykövetek egy része mindenáron érvényesíteni akarta „Oroszország érdekeit”. Nyíltan is hangoztatták, hogy egy jó kis győztes háború hasznos lenne belpolitikai szempontból is.

Évtizedek óta készültek a háborúra.

Anglia és vezetői látszatra békeszeretőek. Valóban a háború megelőzésére törekedtek. Több jó, hasznos javaslatuk volt... A veszélyhelyzet kialakulásánál titkolóztak, megtévesztették a német vezetőket is, majd teljes erővel résztvettek a háborúban. A végtelenségig akartak háborúzni, négy évig sikerült.

Franciaország vezetői nem munkálkodtak a háború kitörésén, de gondolkodás nélkül belevágtak a háborúzásba. Nagyon óvatosan és „felelősséggel” álltak a kérdéshez. Jól jellemezte hozzáállásukat II. Miklósnak egy kijelentése „A francia elnök békeszeretete egy jó kis háborúba gyökerezik. Más az ő „békeszeretetük” és más a mi békeszeretetünk”. Ez Dániában hangzott el.

Amikor a háború kitört a végtelenségig akarták folytatni, 4 évig sikerült is.

Az Osztrák-Magyar Monarchia és Németország vezetői a háború kitörése után rendszeresen és többször próbálkoztak a békekötéssel, a háború lezárásával. Az első pár hónap eltelte után már önvédelemből háborúztak. Így nem önszántukból, vagy háborús kedvük következtében küldték háborúba, vágóhídra a polgártársaikat. Ezekért is az ellenfél vezetői a felelősök és „háborús bűnösök”!

Minden felvonás, vagy képváltás előtt célszerű egy rövid tájékoztatást felolvasni. Ez lehet az erre a célra összeállított anyag rövidítése, kivonata... A kezdés elé nem készült ilyen anyag. Ezért a bevezetés is megfelelhet ilyen célra... A végén, 1919 tavaszán, a párizsi tanácskozáson az asztal körül a tárgyalók sakál és hiéna fej csuklyában ülnek. Egy közepes kis orosz lán és egy nagyobb tigris is ül ott. A megjelenő „látomás, Végzet” lehet Mefisztó, vagy a háborús poklából menekült tépett szétlőtt ruhájú katona is. Ez a párizsi parvenü népség, a győztesek képviselői hibát hibára, igaztalanságot igaztalanságra halmoztak. Ennek egyik bizonyítéka az is, hogy előírásuk szerint Németország, Ausztria-Magyarország élén (vezetőként) csak köztársasági elnök lehet és nem császár vagy király. Így el lehet kerülni az újabb háborút, úgy gondolták... Ahol illik a képbe, ott az Osztrák-Magyar Monarchia, Oroszország, Németország, és Európa térképe jól látható helyen legyen a falon előadás közben.

Szándékosan nem határoztam meg a felvonásokat. Ezzel is tág teret hagyva a dramaturgnak, vagy a rendezőnek. Így pl.: az anyag negyede, ötöde el is hagyható, ha úgy is kerek egész a sokrétű történet.

Feltételezésem szerint így célszerű felosztani az anyagot:

I. Felvonás:

Vilmos császár beszélgetései. Európa egyesítéséről. Björköi szerződés Vilmos császár és II. Miklós között... Sz. J. Vitte beszélgetése gróf Lamzдорffal a szerződés megakadályozásáról.

II. Felvonás:

Ferenc Ferdinánd látogatása Szarajevóban. Terrorista merénylet. Ferenc József császár Ischiben fogadja a politikusokat. Gróf Tisza István véleménye itt.

III. Felvonás:

Diplomaták veszekedései, háborús készülődései Szentpétervárbán. Gróf Sz. J. Vitte tiltakozása a háború ellen. San folyónál.

IV. Felvonás:

Mefisztó intelme.

Utószó

A bevezetés és könyv elolvasása után világosan látható, hogy olyan mérhetetlen nagy igazságtalanságok léleknyomorítások, öngyilkosságba kergetések, hazájukból elűldözések lettek osztályrészük a Magyarországtól elcsatolt területeken élő népeknek.

Közel nyolcszázezer szász polgárt adtak el pénzért a románok.

Ez így mérhetetlen igazságtalanság. Becsületes eljárás az lett volna, ha területtel együtt adják át a lakosságot. Vagyis hány ember jut egy négyzetkilométerre Romániában?

Ezt egyeztetni az emberek létszámával és így kb. két megyét is lead területéből Románia. De ez nem is olyan rejtélyes dolog. Romániában, Erdélyben ismert a Szászföld. Nagyszeben Brassó környéke. Így adott az enkláv terület.

Ez is bizonyítja, hogy az elrabolt területekből, annak gazdaságából élösködtek a balkániak.

Az Osztrák-Magyar Monarchia területén meg a régebbi időkben az állam pénzén gazdagították a területen élő nemzetiségeket. Így iskolákat, templomokat, városokat, utakat, vasutakat, hidakat, középületeket, lakóépületeket építettek. Igen jelentős munkával a Dunán a Vaskaput is kiépítették... Így pl. Prága is a világ egyik legszebb fővárosává fejlődött a Monarchia idejében.

A következményeket ismerve mondhatjuk, hogy nemzetiségeket csak fejlettebb kulturáltabb, becsületesebb, gazdagabb néphez lehet csatolni.

A művelt műveletlen nyugattól joggal várhattuk, hogy tudjanak erről. Vagy, hogy is védjük az emberi jogokat, a népek szabadságát?

Ahol ilyen megoldatlan problémák vannak, ott csináljon rendet, ahol nem lehet Európa szintű kulturált életet, autonómiát biztosítani ott már most vonja felügyelete alá a területet, ország-részt.

Ne Magyarországról kelljen pénzelni az elrabolt területeken élő lakosságot. Úgy például a problémák és igazságtalanságok súlyát is jobban megismernék.

A Monarchia igazgatási, kulturális szempontból példamutatóan jól szervezett volt. Nemigen lehetett jobbat találni a világon sehol. Ezt a háború kitöréséig vagy 1916-ig, még az ellen-ségeink is elismerték. Azután kezdődött a ferdehajlamú hazudozás, rágalmazás, irigykedés.

A könnyelmű félbalkáni bohém olasz becsület távol áll a példamutatástól. Mégis az a látszat, hogy ez nem így van a bizonyítékokra nem kíváncsi senki?

Vagy ez nem is számított. „Mi győztünk, mi döntünk! Annyira leszünk igazságtalanok, újabb háborúk előkészítői amennyire akarunk!” Mi szabjuk meg, hogy mi az igazság, mi a becsület és nem a tények. Értelmezni kell a dolgokat...

Bűnpártolók döntése nagy bajba sodorta Európát.

De a háború elhúzódásakor már láthatták az állami és katonai vezető, hogy csak állati barbársággal folytatható a háború. Tehát előre megfontolt szándékossággal cselekedtek.

Mikor Oroszország kilépett a háborúból 3-5 napra tűzszünetet kellett volna elrendelni, és folyamatba tenni a megegyezési békét. Azután megkezdődhetett volna a visszavonulás, de IV. Károly különbéke kérésekor is megtehették volna ezt...

Akkor még más irányt lehetett volna szabni Európa jövőjének. A két világháború között békés építkezés lett volna és nem újabb háborúra készülődés. Meg nem a „nemzetiségek” nyomorgatása, beleszorítása az új helyzetbe.

Gondolva a régi boldog békeidőkre Szarajevóban a főtéren felállítani kellene védelmezőjük Kállay Benjámint miniszter és kormányzó teljes alakú szobrát. Hasonlóan Pozsonyban meg Mátyás király vára elé a kolozsvári Mátyás király lovas szobrának másolatát.

A Monarchia becsületére, hitelességére, kulturáltságára, tanult emberek kinevelésére sok bizonyíték van. Így a sok feltaláló az 1860-1870-1880-as évekből.

Majd később a sok Nobel-díjas... Ők már a világot gazdagították, nem az Osztrák-Magyar Monarchiát. A többségük USA-ba került. Ott alapoztak meg több tudományágat. De Angliában is... Sok lexikon, Műveltség útja c. könyvsorozat, speciális könyvek... Így a két kötetes Ókori lexikon, Műveltség útja c. könyvsorozat, világhírű nagylexikonok... Mennyi tudós kellett ezeknek az előállításához a Monarchiában.

Mintha ezek nem is lennének igazak, az ellenkezőjét terjesztették a világban „kis győztesek” meg a nagy győztesek. Ilyen becsület és jellem uralkodott el 1916 és 1919 után.

Aki olyan mérhetetlenül elvetemült gonosz ember, hogy nem ismeri el a Duna-völgyében okozott mérhetetlen embertelenséget és nyomorgatásokat azzal az emberrel nem beszélhetünk úgy mint kultúremberrel. Mint aki megtévedt.

Úgy kell vele beszélni, mint aki céltudatosan hazudik, és Európa romlásán munkálkodik. Továbbra is félrevezetné Európa vezetőit és a világot. Eszünkbe juthat a „Balkáni rendező” politikus mondása. „Életemben annyi hazugságot nem hallottam, mint egyetlen nap alatt Belgrádban.”

Hogy-hogy a művelt műveletlen Nyugat ezekről nem tud? Talán direkt így tesz, így viselkedik? Nagyok a hibák a Balkánon, de hiba elkövető nincs. Vagy alig van. Vagy mindenki hibás. Nincs itt hibátlan ember. De akkor milyen iskolába jártak, ha nem tudnak differenciálni, megkülönböztetni? Erre már egy latin közmondás is vonatkozik...

De mit szólnának Párizsban, ha kijelentenék nekik, hogy ha négy év alatt nem tanul meg szerbül vagy csehül adja át a hivatalát másnak? Az utcákon meg máshol is figyelgetnék, hogy milyen nyelven beszél.

Egy háromkötetes világtörténelmi könyvet tanulmányoztam a napokban. Pár éve adták ki, tehát felvilágosult időkben. Ennek ellenére igen nagy meglepetést okozott. Olvasom, hogy a „nagy hatalmak évtizedek óta készülődtek arra, hogy leszámoljanak egymással...” vagyis háborúzni akartak.

Megdöbbenő, hogy egy történelemkönyvben is ilyen általánosítás szintjén oldjuk meg a felelősség kérdését.

Szabad napokra, percekre, mondatokra kielemezni a történeteket, az eseményeket.

Tehát a világháború kitörése után napokkal érkezett meg a hadüzenet Németországba. A gyarmataikat akarták így védelmezni, annak ellenére, hogy senki nem akarta elfoglalni az ő gyarmataikat.

A „Nagy háború” során a gyarmatok népei egyre felvilágosultabbak lettek. Katonáik egyvonalban harcoltak a gyarmatosítók katonáival hónapokig vagy évekig. Így indultak el az önállósulás felé. A gyarmatosítók meg legyengültek, eladósodtak, kimerültek a végtelenségig tartó harcokban. Amerika segítségére szorultak.

A becsületesebb politikusaik bizonyára elmondták, hogy nem jól számítottuk ki a háború következményeit. A végén azt is mondhatták, hogy ezt kár volt elkezdeni. Vagy ahogy kultúrember mondja, ha nem bírunk egymással, álljunk le. Máskülönben a végtelenségig legyengítjük egymást. Ez be is következett.

Egy kb. 1929-ben kiadott könyvben, kisregényben olvastam e szokatlan fejtegetést.

1926. június 20-án a francia pénzügyminiszter ekkor érkezett Londonba, a háborús tartozásuk megfizetésének halogatása ügyében.

Vagyis most felajánlja a háborús tartozások első törlesztési összegét, amely 20 millió fontsterlinget tett ki.

„...Így soha nem lesz béke a földön. Véleményem szerint az egyetlen helyes megoldás egyszerűen eltörölni az összes háborús adósságokat.

- És mi lesz akkor Amerikával?

- Hát ez az éppen! Mi franciák egyetlen centime-et sem akarunk Amerikának fizetni. Nem elég, hogy másfélmillió francia katona az életével fizette meg az úgynevezett győzelmet? Ráadásul eltűnjük, hogy amerikaiak koldusbotra juttassanak bennünket?

.....

Nézzük meg Franciaországot 1914-ben és nézzük meg most a „győzelem” után. Ha van valaki, aki nyert úgy az csak Amerika.”

Kovács Mihály

Az Osztrák-Magyar Monarchia védelmezője